

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Kölcsey könyvtára

Százhuszonöt évvel ezelőtt halt meg korának legműveltebb magyarja.

Iskolatársa, Kállay Ferenc leírja debreceni diákszállását: „Egy kis földagyagú ház, nádfedél alatt, alsó deszkázat nélkül, mindjárt a kollégium sarkában”, itt lakott tíz évig „szűk mellékszobában, melynek széle alig másfél lépés, ... íróasztalkája s egy ágyfa voltak a könyveken kívül egyedüli mobiliák”. E szegényes cella falai között ismerkedett meg Kölcsey a klasszikus latin és görög auktorokkal, itt kezdett olvasni előbb franciául, majd németül; később az angolt, az olaszt és a spanyolt is elsajátította. A kollégium könyvtárában főként a becses magyar régiségeket és az újabb irodalom alkotásait bújtá; hálásan emlékezett vissza a „csendesség”-re és a bibliotékára, noha — mint Kazinczynak elpanaszolta — az a „különös törvény” járta, hogy „a deáknak abból magyar könyvet kivinni nem lehet”, és „az új magyar könyveket olvasók szemmel tartatnak”.

Itt, Debrecenben kezdett könyveket vásárolni. „Könyvtára szaporítására fő gondja volt, amennyire erszénye csak megengedte.” Amikor a tudós Weszprémi István könyveit árverezték, Péchy Lukács *Szűzek koszorúja* című (1591-ben írott) ritka munkáját vette meg és Sinai professzor hagyatékából a francia felvilágosodás nagy alakjának, Pierre Bayle-nek híres történelmi-kritikai szótárát, gyámja tiltakozása ellenére, harminc forintért.

Kölcsey könyvtára örökségképpen unokaöcsére, Kálmánra szállt, majd, miután ez a szabadságharcban életét áldozta, özvegy anyjára, Kölcsey Ádámné Szuhányi Jozefára; ő ajándékozta az Országos Széchényi Könyvtárnak. Itt, sajnos, nem gondoskodtak arról, hogy külön gyűjteményként kezeljék, s ma már csak az átvételkor, 1867-ben készült jegyzék tájékoztat Kölcsey könyveiről. Ez nem kevesebb, mint 1158 kötetet sorol fel, de bizonyos, hogy ennél is több könyve volt Kölcseynek, mert néhány munkát, melyről tudjuk, hogy birtokában volt, hiába keresünk a lista címei között. Így például a tizennyolc éves Kölcsey eldicsekedett Kazinczynak, hogy megvan neki „Apáczai 1653-ban kijött enciklopédiája”; az átadáskor ez már hiányzott hagyatékából.

Kölcsey műveltségének szilárd klasszikus alapjaira vall sok latin és görög könyve. Homérosz és Vergilius, Pindarosz és Horatius, Anakreon és Ovidius, a római történetírók szép sorozata (Caesar, Livius, Cornelius Nepos, Sallustius, Suetonius, Tacitus stb.), Cicero, Plautus, Plinius tekintett le rá polcairól, s tudjuk, hogy olvasta a nehéz görög tragikusokat és Arisztaphanészt is.

Minden írók közül Homéroszt és Goethét tartotta a legtöbbre; de mielőtt a német költőket kezdte forgatni, „még egészen francia valék, mert első ifjúságom stúdiumj valának a franciák”. Corneille és Racine tragédiái, Molière és Regnard vígjátékai otthonosak voltak a kezében, Boileau-tól és Voltaire-től kritikai elveket tanult, jól ismerte La Bruyère-t, Fénelont, Montesquieu-t, Rousseau-t, és bár franciás érdeklődése idővel alábbhagyott, a francia romantika új áramlatára is fölfigyelt: a nála fiatalabb Victor Hugo művei megvoltak könyvtárában. A német irodalomból eleinte az érzelmes lírikusok, Matthiesson, Salis, Haller vonzották; Gessner idilljeit franciául olvasta; megszerezte Schiller műveinek tizenöt kötetes kiadását, Goethét harminckilenc kötetben, Herder és Wieland összegyűjtött munkáit, Musäus népmeséit.

Nem hiányozhatott könyvtárából a kor-
szak bálványja, Ossian (németül); eredeti-
ben olvasta az angol irodalom klasszika-
kusi közül Byron harmincegy kötetét,
Thomas Moore verseit, Walter Scottot és
a divatos Bulwer történelmi regényeit.
Shakespeare-t a nagyok közé sorolta;
„Cervantes, Swift, Pope és Sterne nekem
rendkívül kedvesek” — írta egyik levelé-
ben. Spanyolul Calderón műveit hozatta
meg; olasz könyve nem volt, de egy he-
lyen olasz verset idéz.

Ez a hatalmas világirodalmi tájékozott-
ság mély filozófiai tudománnyal párosult
Kölcssey műveltségében. A görög bölcse-
lőkből szorgalmasan jegyezgetett, Lucretius
filozófiai költeményét gyakran
cítálta, ismerte a materialista Gassendit
és Helvétius-t, Bayle-ról maga mondja,
hogy „reám sok oldalról hatott”, járatos
volt Bacon filozófiájában, s mint könyv-
tára jegyzékéből kiderült, beszerezte Kant
és Krug műveit, sőt — amiről a szak-
irodalom eddig nem is tudott — Hegel
jogfilozófiáját. Az esztétikának minden
valamirevaló művelőjét ismerte, sűrűn
hivatkozott Batteux, Engel, Schlegel, Sul-
zer, Tieck és mások írásaira. Vallástör-
téneti vizsgálódásaiban jó hasznát vette
Szent Ágoston és Luther munkáinak, volt
egy francia nyelvű Koránja is. A társadalmi
utópiák iránti érdeklődéséről Morus
Tamás műve tanúskodik, s hogy az
újabbkori szociális eszmékre is figyelt,
arról Lamennais híres könyve (*Egy hívő
szavai*); élete utolsó napjaiban az egykori
saint-simonista Michel Chevalier friss
munkáját olvasta Amerikáról.

A törvénytudományi és politikai pá-
lyára különös alaposással készült. Cor-

pus Jurisa mellett a napóleoni *Code civil*,
Macchiavelli és Grotius klasszikus művei
(*A fejedelem*, ill. *A háború és béke jogá-
ról*), az olasz Beccaria és Filangieri
humánus büntetőjogi reformtervei, a
francia Lermnier jogtörténeti, a német
Heeren és Pöltz és az angol Bentham
államtudományi munkái sorakoztak, és
megvolt könyvtárában a liberális eszmék
bibliája, Rotteck és Welcker híres *Staats-
Lexicon*a is, mégpedig két kiadásban.
Politikai tanulmányait hatalmas történelmi
olvasottsága egészítette ki: Engel és
Katoná munkái a hazai történetről tájé-
koztatták, Girtaner a francia forrada-
lomról, Robertson, Roscoe, Venturini és
mások V. Károlyról, Lorenzo Mediciről,
az újabbkori eseményekről; volt több
világtörténete, köztük egy 97 kötetes is.

„A szépségeken és a humanisztikumok-
kon kívül két kiváltképpen való útja van
a tudományoknak: a matézis és a meta-
fizika” — írta Kölcsey. Matematikai
könyvet majd egy tucatot tartott a keze-
ügyében; természettudományi érdeklődé-
sének igényességét Galilei *Systema cos-
micum*ának 1641. évi kiadása árulja el.
Ifjúkorában Svájcba, Amerikába szere-
tett volna ellátogatni, de az utazás válto-
zatosságában csak egy 35 kötetes útle-
írás-sorozat olvasása közben lehetett
része.

Feltűnően csekély Kölcsey könyvtárá-
nak jegyzékében a magyar munkák szá-
ma; úgy látszik, ezek közül sok elkalló-
dott; a hiányos lista ismertetése nem
adna képet Kölcsey magyar irodalmi
műveltségéről.

L. S.

A MAGYAR SZÍNHÁZTÖRTÉNET FORRÁSAI címmel jelent meg Staud
Géza hasznos kutatói segédeszközének első kötete, amelyet A könyvtáros
ez évi áprilisi számában ismertettünk. Azóta megjelent a második rész is, a
Színházstudományi Intézet kiadásában. Ebben a szerző a színházi sajtó, az
emlékiratok és a levéltárak színház történeti forrásanyagáról ad kitűnő tájé-
koztatást. A füzet szövege értékes tanácsokkal szolgál a források lelőhelyére
és használatára vonatkozóan, lábjegyzetei pedig bőséges bibliográfiát közöl-
nek. (L.)

A GÖRÖG HATÓSÁGOK erkölcsstelenség címén betiltották Jean-Paul
Sartre A fal című elbeszélés-gyűjteményének (mely magyarul néhány éve
jelent meg) görög nyelvű kiadását. A fordítót és a kiadót három és fél hónapi
börtönre, valamint súlyos pénzbüntetésre ítélték, s intézkedtek, hogy a példá-
nyokat elkobozzák a könyvtárakból. (L.)

Beszélgetés BENJÁMIN LÁSZLÓVAL

Kilenc kötet vers van mögötte, s most dolgozik a tizedik összeállításán. Ez — jövőre megjelenendő — egész eddigi életművét tartalmazni fogja, huszonöt év termését, mert első kötete, melynek olyan szép és szomorú címe volt (*A csillag nem jött*), immár negyed századdal ezelőtt jelent meg, 1939-ben. Hogyan emlékezik vissza a költő a pályakezdésére?

— *A versírás nálunk egy kicsit családi örökség. Egyik rokonom költő volt, és már apai dédanyám is olykor maga mellé ültette valamelyik unokját: „Gyere csak, olyan szép gondolataim vannak, írd le!” — és mondta-mondta, diktálta azokat a gondolatokat, versben. Én huszonkét esztendőskoromban kezdtem komolyan és eltökélten verseket írni, de már sokkal korábban, gyerekfejjel megpróbálkoztam vele. Hét-nyolcéves lehettem, amikor láttam egy filmet Petőfiről; hogy milyen volt, jó-e, rossz-e, nem tudnám megmondani, de néhány jelenete mélyen bevésődött emlékezetembe, s ma is látom magam előtt a menekültöt a végzetes kukoricás szétcsapódó, nagy, zöld levelei közt. Talán ez a film, talán az, hogy anyám esténként gyakran elővette családi Petőfi-kötetünket, s felolvasott belőle, ösztönzött első verseim megírására. A döntő, nagy irodalmi élmény — Ady olvasása — tizenhat éves koromban ért, s ez is néhány versben csapódott le, de költőnek csak 1938-tól számíthatom magam: ekkor jelent meg első versem a Népszavában.*

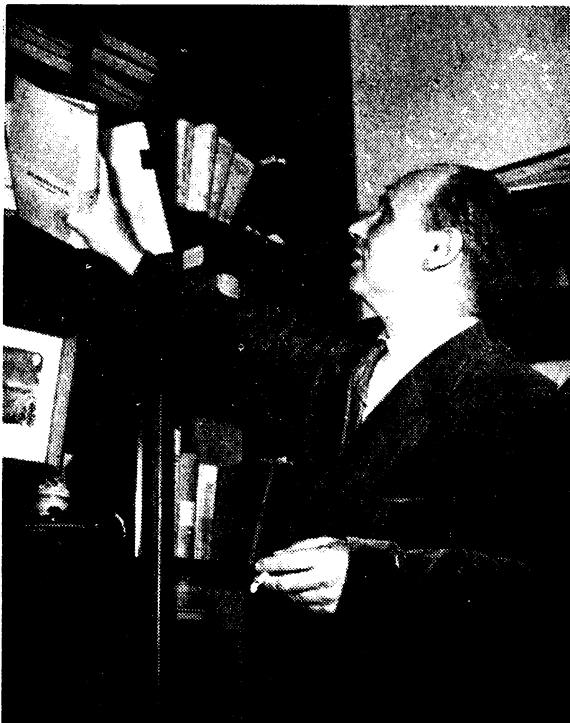
Hogyan került az első vers kézírata éppen ehhez a laphoz?

— *Hogy az egyetlen akkori munkásújságban próbáltam megjelenni, számomra egészen természetesnek adódott. Munkás voltam magam is; az ötödik gimnáziumból, noha jó bizonyítványom volt, ki kellett maradnom, s a kötszövő mesterséget tanultam ki, aztán voltam betűszedő, s végigpróbáltam még néhány foglalkozást; hogy egy fiatal, kezdő költő a verseiből éljen meg, arra gondolni sem lehetett. A munkásélettel tehát korán megismerkedtem s úgyszintén a munkásmozgalommal is; 1930 körül például, tizenöt-tizenhat éves koromban, a nyomdászszakszervezet szavalókórusába jártam, itt találkoztam a mozgalommal, mozgalmi versekkel, és József Attila költeményeit előbb szavaltam, mint olvastam.*

Lehet-e mondani, hogy József Attila művészete hatott a fiatal költőre?

— *Lehet, bár első verseimen inkább Vörösmarty lírája hagyott nyomot.*

Az egyik fiatalkori versben ezt a két sort találjuk: „*Én kikiáltom dicsekedve: az ellenséghez tartozom!*” Mit jelentett ellenzéki, szocialista meggyőződésű költőnek lenni a Horthy-korszak éveiben?

Benjámín László előveszi régi verseskötetei példányait, és kézírással bejegyzett, sűrű javításokat mutat bennük.

— A költő mindenféle tilalomfákba ütközött. Egy versemben az írtam: „*úri kutya*”; nem lehetett kinyomtatni, csak így: „*mérges kutya*”. Ezt a soromat: „*Inkább volnék olyan szolgáló, ki az urát meggyilkolja*”, így kellett elhalványítani: „... *ki az urát megtagadja*.” József Attila „*vörös csillagá*”-ból is így lett „*az ember öntött csillaga*”. Ezópusi beszédre, szavak bujócskájára kényszerültünk, politikai mondanivalókat természeti képekbe rejtettük.

Ez az emlékezés egy akkori verset idéz föl, a fiatal évek ars poeticáját; ebben is a tilalmakra panaszkodik:

*Magyar költő, szegény — úgy fojtja a szeges fék,
— gondok és cenzorok — hogy bennszorul dala.
És azért könyörög, hogy mint Petőfi, essék,
mert esni kell! — s ne úgy, mint József Attila.*

Milyen fogadtatásra találtak a nehéz viszonyok közt született korai költemények?

— Havas Géza, a Szép Szó egyik szerkesztője, elvitte őket Füst Milánhoz. „*Tehetseges fiú, de nagyon tarka*!” — mondta, és én ezt a kritikát nagyon megszívteltem, s bizonyára része van abban, hogy verseim olyanok lettek, amilyeneknek az olvasók ismerik őket.

— Hogyan sikerült kiadni az első verseskötetet?

— Az első a magam kiadásában jelent meg: A csillag nem jött, majd 1941-ben a Tolla és számmal négyünk, Földeák János, László Gyula, Vaád Ferenc és a magam közös kötete volt. Abban a magyar irodalom nagyjaitól hasonlítottunk, hogy mint Vörösmartynak a Zalán futása, Aranyaknak a Toldi estéje kiadhatása végett, nekünk is előfizetőket kellett gyűjtenünk, s nem kerülhetett el ezt József Attila sem. Csak 1949-ben, a frissen államosított könyvkiadás tartotta feladatának, hogy a fiatal költőkkel törődjék, s az 1949. évi könyvnapra együtt látott napvilágot Kónya Lajos, Kuczka Péter és Nagy László első kötete, s tőlem az Örökké élni, mely a korábbiak válogatott darabjait is magában foglalta.

Erről a kötetéről ezt írta egyik kritikus: „Legfontosabb stílusjegye a tömörségre való törekvés. Benjámín költészete erősen gondolati jellegű, mondanivalói súlyosak. Igyekszik gondolatának lényegét egy képbe, egy hasonlatba — mint valami gránitkockába — úgy belevésni, hogy az messziről felismerhető és időtálló legyen, mint a sziklára írott törvény. Ehhez dús nyelvi lelemény kell, a titoknak ismerete, mely versben olyasmit tud kifejezni, ami prózára alig-alig lefordítható.” Ezt a stílust a pátoz, a politikai és etikus szenvedélyesség formálta ki, de nem idegen Benjámín László költészetétől az idill, a lágyabb hangvétel sem. Egyik legnépszerűbb verse, a *Hajnali karének*, a családi élet bensőséges rajzával hódította meg a közönséget. Sok olvasónak lett jó ismerőse Kata, Jutka, András, Zsuzsi, a költő négy gyermeke; bizonyára sokan kíváncsiak: mi lett belőlük máig, tizenkét esztendővel a vers megírása után?

— Kata már húszéves, segédkutató a Földtani Intézetben. Földrajz-biológia szakos tanár szeretne lenni, és most az egész család azért drukkol, hogy fölvegyék az egyetemre. Ahogy szaladnak az évek, nemsokára időszerű lehet egy másik versem két sora: „*Az ifjú lányt, a szépet, férjhez adni, s dicsekedni vele: én neveltem fel őt!*” Jutka és András gimnazista és a legkisebb lányom is tizenkét éves már, most végezte el az általános iskola hatodik osztályát.

Szeretik-e az apjuk verseit, a *Hajnali karéneket*?

— Erről tőlük kellene nyilatkozatot kérni.

A költő egyik verse leírja mindennapos reggeli utazását „előbb az 56-oson, aztán a 63-ason”, „a Vadaskerti úttól a Kálvin térig”. Ezek szerint a Vadaskerti úton lakik...

— Nem, csak a közelében, onnét járok be a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba, és másik munkahelyemre, a Kortárs szerkesztőségébe.

A könyvtárban milyen munkát végez?

— A bibliográfiai osztályon dolgozom. Stendhal-bibliográfiám tavaly jelent meg. Érdekes volt ez a munka, ennek a nagyon nagy alkotónak a sorsa, akit halálakor mint „Friedrich Stendhal német író” parentáltak el egy kurta hírben a párizsi lapok, de akiről Tolsztoj már magasztaló szavakkal szólt és azt ajánlotta Gorkijnak: „Olvassa, olvassa Stendhált! Ha én nem olvastam volna a Pármái kolostort, sose tudtam volna megírni a Háború és béke csatajeleneteit.” Nálunk is nehezen támadt érdeklődés Stendhal művészete iránt. Gyulai Pál, a Budapesti Szemle szerkesztője, 1896-ban még azt írta a fordítónak Stendhal egyik elbeszéléséről: „Nekem sehogyan

sem tetszik. Ha már lefordította, kiadom szükségből, nyáron, mikor kevésbé figyelmes a közönség.” De nem adta ki, nyáron sem! Ma viszont Stendhal egyike a legnépszerűbb íróknak. Evente több könyv jelenik meg tőle és róla világszerte, mint ahány nap van az esztendőben, s a Vörös és fekete 1950 óta tizenkét kiadásban kelt el nálunk, és megjelent az Olcsó Könyvtárban is.

Olyan szívesen beszél Stendhalról, úgy látszik, kedvenc írói közé tartozik. Kiket szeret még különösen?

— Ifjúkorom óta legkedvesebb olvasmányom Mark Twain tündéri regénye, a Huckleberry Finn. Utólérhetetlen, nagy írónak tartom Tolsztojt és Dosztojevszkijt, a magyar próza művészei közül Tersánszky áll nálam az első helyen.

És a költők közül?

— Vörösmarty, József Attila, Illyés, Szabó Lőrinc. De mostanában mind gyakrabban veszem elő Arany János költeményeit.

Ezt, ha nem mondaná is, elárulja az a szép vers, melyet Arany Jánoshoz írt:

*Azok a gyönyörű szavak mind alig-verő szívembe sírnak,
azok az iszonyú sebek mind eleven csontomig kinyílnak,
mignem por lesz belőlem is majd, csontomat az idő megőrli...*

Legutóbbi kötetében, az Ötödik évszakban műfordításokat is találunk.

— *Tíz egynéhány éve kezdtem fordítani, egyik első munkám a partizánharcokban elesett jugoszláv költő, Ivan Goran Kovačić T ö m e g s í r j á n a k tolmácsolása volt. Mire elkészültem vele, s kinyomtatták, már vitték is a zúzdába, mert időközben megromlott Sztálin és Tito viszonya. Méltatlan dolog a költészet értékeivel így bánni politikai torzsalkodások miatt. Fordítottam vidám, satirikus középkori történeteket is, Chaucertől, Henri d'Andeliőtől és néhány szép verset a modern angol, spanyol és orosz lírából. Meg Horatius egy ódáját...*

Igen, az egykori gimnazista, akinek jelese volt latinból, s aki a magyar költészetből is jelesre vizgázott.

— y — r

RUDOLF DIESEL

(1858—1913)

„Feltalálni valamit annyit jelent, mint kitapogatni a számtalan tévedésből, sikertelenségből és félmegoldásból a helyes dolgot — csak ezután következhet a cél, s talán a siker is...” — vallotta

Rudolf Diesel, az ötven évvel ezelőtt tragikus körülmények között elhunyt nagy német feltaláló, akinek a neve fogalommal lett, bár élete csaknem feledésbe merült. De életműve a rövid „diesel” szócskában tovább él.

Rudolf Diesel 1858. március 18-án született Párizsban, ahová apja, Theodor Diesel augsburgi könyvkötőmester 1851-ben költözött. Itt — kevés anyagi sikerrel — finom bőrárúk előállításával foglalkozott. A fiút már kora gyermekkorában szenvedélyesen érdekelte a technika. Tizenegy éves volt, mikor a párizsi Műszaki Múzeumban a kiállított gépeket lerajzolta. A sedáni ütközet (1870) után a német családnak menekülnie kellett. Londonba mentek, ahol a legnagyobb nélkülözések vártak rájuk.

A kis Rudolf neveltetési költségeit augsburgi nagybátyja vállalta magára. A kiváló tehetségű gyermek az augsburgi ipariskolába került, ahol rövidesen az iskola egyik legjobb tanulója lett. Technikus akart lenni, a müncheni főiskolára készült, de szegénysége miatt terve reménytelennek látszott, míg csak 1875-ben a tudós Bauernfeld tanár fel nem figyelt a kiváló ipariskolai tanulóra. Ő eszközölte ki ösztöndíját számára. Főiskolai éve alatt a nagyhírű Linde és Schröter professzorok tanítványa volt. Már 20 éves korában határozottan látta élete célját: olyan erőforrást akart szerkeszteni, amely valamennyi eddig ismert

gőzgépnél jobban kihasználja a tüzelőanyagban rejlő hőenergiát.

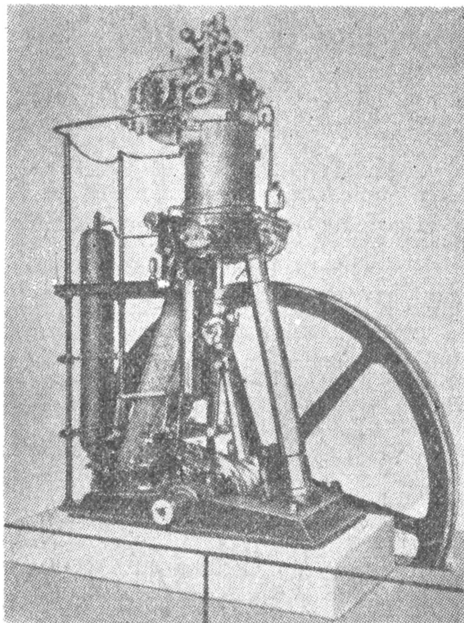
Mérnöki diplomája megszerzése után Párizsba küldik, hogy Linde szabadalmi alapján jéggyárat rendezzen be. Itt jelentette be első szabadalmát a jéggyártás tökéletesítésére. Közben nap mint nap harcolt Linde hűtőgépeinek és saját találmányának érvényesítéséért, nem fedkezett meg az ideális robbanómotor szerkezetéről, vagy ahogyan ő nevezte, a „racionális hőerőgépről”.

1893-ban adta ki német nyelven írt könyvét *A racionális hőerőgép elmélete és szerkezete, amely helyettesíti a gőzgépet, s a ma ismert robbanó motorokat* címmel.

1893 és 1897 között Diesel az augsburgi gépgyárban összeállította a normális négyütemű motor első példányát (lásd 1. ábrát), amelyről rögtön kiderült, hogy a legjobb hőerőgép. Működött petróleummal és nemsokára nyersolajjal. A korszakalkotó műszaki találmány Dieselt máról holnapra világhírűvé tette. A szabadalom megszerzéséért német és más külföldi gyárak egész sora versengett. Társaságok és konszernek alakultak a Diesel-motor tömeggyártásának megszervezésére. Diesel rövid időn belül milliomos lett, s úgy látszott, hogy az egész világ lábai előtt hever. Összetalálkozott a technika egy másik óriásával: Zepelinnel. Amerikába utazott, ahol megismerkedett Edisonval.

De már a nagy győzelem pillanatában jelentkezett a tragikus sorsfordulat is. Az évtizedes megerőltetések, izgalmak, feltalálói becsületét érő támadások súlyos idegösszeomlást váltottak ki. Hogy családját biztosítsa, a Diesel-motorral összefüggő minden jogát eladta, úgyhogy gyógyulása után nem működhetett közre a Diesel-motor fejlesztésében. Lelkiismeretlen emberek betegsége alatt pénzügyi spekulációkba vonták, melyek súlyos anyagi veszteségekhez vezettek.

Diesel a szociális kérdések megoldásán is gondolkodott, azonban könyve a *Szolidarizmus, az emberiség természetes gazdasági megváltása* (1903) minden visszhang nélkül maradt, s ez is súlyos csalódást hozott számára.

Az első Diesel motor

Míg külföldön ünnepelték, Németországban támadták. Vagyonra szétforgácsolódott. 1913 szeptemberében Diesel Genfbe utazott, innen pedig Angliába, ahol egy új Diesel-motorokat gyártó üzem megalapításáról kellett volna tárgyalnia. Szeptember 29-ről 30-ra virradó éjszaka Antwerpenből Harwichba hajózott. A hajó Angliába érkezésekor Dieselt nem találták a fedélzeten. Kétségtelen, hogy a fedélzetről a tengerbe vetette magát.

Magyar munkatársa is volt: az 1950' táján elhunyt Summerecker Alfréd, az egykori Ganz-gyári osztályvezető Augsburgban, a Diesel-motor előkészületeinek éveiben együtt dolgozott vele.

Diesel egyike volt a legutolsó egyéni feltalálónak. Utána már a kollektív ipari feltalálómunka kerül előtérbe.

Batári Gyula

A DEUTSCHE BÜCHEREI és a leipzig-i Universitätsbibliothek csere útján megszerezte az Eichmann-per anyagát. A Deutsche Bücherei a rendőrségi jegyzőkönyv sokszorosított német nyelvű példányát szerezte meg. A hatkötetes, 3564 hasábos dokumentum Eichman kéziratos kiegészítéseit, javításait és szelvényeit is tartalmazza. A leipzig-i Universitätsbibliothek a 4242 oldalas tárgyalási jegyzőkönyv francia nyelvű sokszorosított példányának birtokába jutott. (B. E.)

Népi demokratikus ponyva?

Pécsett a kétezer éves város legifjabb, valóban hipermodern lakónegyedének, az Uránvárosnak munkásszállásán egy nevet és egy meglehetősen eredeti kifejezést jegyeztem fel. *Géber Sándor* — ez a név. Viselője fiatal technikus, ő a munkásszálláson lakó mintegy ezer, többségükben hozzá hasonló korú fiatal ember „lelki atyja”. *A munkásszállás lelkipásztora természetesen nem pap, hanem könyvtáros.* Géber Sándor 4300 könyvért és 600 beiratkozott olvasóért felelős, s összevetve a számokat — az 1000 munkásszállás-lakót és a 600 olvasót —, úgy vélem, aligha találhattak volna alkalmasabb embert e valóban nagyon fontos poszt betöltésére. Négy eszten-deje tölti be tisztét Géber Sándor. Négy éve osztogatja a könyveket, olykor kivánság szerint (ha az olvasó író, cím, vagy műfaj szerint kér valamit), olykor csak „szem-mértékre”, mint a ruhaüzletben a gyakorlott eladó, aki egy futó pillantással fel-becsüli a vevő alakját, magasságát mellbőségét — ez esetben *olvasottságát, értelmi szintjét, műveltségét* —, azután benyúl a szekrénybe és már adja is ki a konfekcionált árucikket.

— Mi az a könyv, ami az itt lakók „méreteinek” leginkább megfelelő? — érdeklődtem. — Milyen írásműveket fogyasztanak a legszívesebben és a legnagyobb mennyiségben a munkásszállás lakói?

A feleletet, meglehetősen eredeti választ, feljegyeztem. Íme: „*Népi demokratikus ponyvát.*”

A kifejezés valóban meghökkentő, mert aligha akad két fogalom, amely ennyire ellentétben állana egymással, mint a népi demokratikus rendszer és a rend művelődéspolitikája, meg a ponyvairodalom. Jól utánagondolva azonban meg kell állapítanom, hogy nagyon tömören és nagyon helyesen fejezte ki magát Géber Sándor. A háború előttről és a felszabadulás utáni néhány esztendőből ismert fűzetes piff-puff regények, cowboy-történetek, rémhistóriák végképp eltűntek a trafikokból, a könyvkereskedésekből, a könyvtárakból. Már csak kézről kézre adogatva, vagy az Ecséri-piacon tűnik fel belőlük egy-egy ronggyá nyútt utolsó példány. Helyüket azonban egyre nagyobb számban *foglalja el a könyvtárak polcain a népi demokratikus ponyva*: a kémregény, a disszidens-história, az antilégiós írás.

Az igazság kedvéért el kell mondani, hogy kétféle igény is indokolja ezeknek a műveknek alig nevezhető könyvecskéknek útra engedését. Az egyik a fiatalok kalandos kedve, csapongó fantáziája. Az, hogy ezt a kalandvágyat, ezt a fantáziát ha át nem is tudják, de legalább ki akarják élni. A kalandregény hősenek bőre alá bújva, szinte a helyébe képzelve magukat, átélve viszontagságait, kitérve a veszélyesnek leírt helyzetekből, az ifjak kalandvágya kielégül, a felesleges energiák levezetődnek. A másik igény már nem az olvasóké, hanem azoké az intézményeké, amelyek e könyveket az olvasóknak ajánlják. Például: a Zrínyi Könyvkiadó nyilvánvalóan a diverzánsok felismerését és leleplezését várja e kötetek olvasóitól. A Kossuth Könyvkiadó a légiós álromantikát, vagy a bizonyos körökben élő nyugatrajongást, vagy éppen a cinizmust óhajtana visszaszorítani e kötetek révén. Kérdés azonban, hogy *a cél indokolja-e, szentesíti-e az efféle eszközöket?* De még ez előtt: kérdés, hogy *ezek az írások valóban a ponyvairodalomhoz sorolhatók-e?* Hogy valóban találó-e Géber Sándor meghatározása: „népi demokratikus ponyva?”.

Hogy miért tapadhatott rájuk a népi demokratikus jelző, az úgy gondolom az eddigiekből már tisztázódott. Mert ha nem is megírásuk, de legalább kiadásuk célja bizonyos időszerű, aktuális eseményekhez, feladatokhoz kötött. De ponyvák-e valóban ezek a könyvek? Hogy ezt megtudjuk, meg kellene pontosan határoznunk mi is az a ponyvaregény. A lexikonokban és a *Magyar nyelv értelmező szótárában* pontos definíciók találhatóak, én mégsem ezeket választom. Inkább újra megkísérelném — talán kissé önkényesen — a ponyvaregény ismérveit meghatározni, még pedig úgy, hogy az irodalmi értékű műhöz viszonyítom.

Az irodalmi alkotás — legyen az kalandregény is, legyen az mégoly cselekményes is —, elsősorban belső valóságában mutatja meg az Embert. Azt tárja fel, hogy a hősök cselekedeteit, ha úgy tetszik kalandjait, milyen emberi viszonylatok és lelki rugók váltják ki. Olvasásuk közben ujjunkat szinte állandóan rajta tartjuk e hősök jellemén, követjük emberi, érzésszerű, tudásbeli változásait, az emberek, tájak és tárgyak szinte megjelennek előttünk, társainkká lesznek, hatnak ránk. Már csak azért is, mert a könyvből feltárukozó sorsokban és gondolatokban a teljesen egyéni és egyedi mögött mindig megtaláljuk az általános emberit. *A ponyvaregény viszont csak lemeztelenített cselekményt közöl velünk.* A kém áttör a határon — nem tudjuk miért, mi vitte erre az útra. Ellenfele szembeszáll vele — nem érezzük, hogyan gyúri

le félelmét, a reá szegezett fegyverrel szemben. A végén természetesen a bűnös elnyeri büntetését, a hős a jutalmát, de a bűnhődés és a felemelkedés csak a cselekmények irányított logikájából, mondhatnám a szerzők tudatos ítélkezéséből fakad és nem a valóságos társadalmi—emberi összeütközések írói—művészi tükröződéséből.

Bálint Györgyöt, a nagy magyar mártír publicistát idézném, aki írt néhányszor néhány szót a ponyvaregényekről, és amit írt — bárki meggyőződhet róla — ráillik a népi demokratikus ponyvákra is.

En is híve vagyok a detektívregénynek, némi fenntartással — írja Bálint György. — Szeretném, ha egy árnyalattal bonyolultabb és valószínűbb volna, ha hősei nem volnának egyszínűen jók és egyszínűen gonoszak, ha a gyilkossággal kapcsolatban nemcsak az volna a probléma, hogy ki követte el, hanem az, hogy miért. Ha nemcsak az derülne ki, hogy hány órákor ment Jackson az épületbe, hanem az is, hogy milyen befolyással volt elhatározására egy gyermekkori élmény, és a nemzetközi olajkartell terjeszkedése. Ha a regény nem érne véget a tettes elfogásával, hanem azt is megmutatná, hogyan hat rá később tettének emléke, hogyan intézi el a kínos ügyet önmagával és a társadalommal. Szóval szeretném, ha a regény mélyebb, igazabb titkokkal is szolgálna, ha nem féltene olvasóját túlzottan az örvénytől, ha döntőbb megrázkódtatásokat okozna, ha a fásztó magánéletből nem a hit sima világába gördítene, hanem felrepitene a nehezen megfogható valóság éles magaslati levegőjébe.

És azért, mert e rövid eszmefuttatás minden szava illik a két említett kiadó egy-némely sorozatában megjelenő kötetekre, tartom nagyon találónak és egyben nagyon szomorúnak is — szomorúnak, mert találó — Géber Sándor furcsa meghatározását: „népi demokratikus ponyva”.

Szükség van-e rá? A szerzők szerint bizonyára igen, hiszen ez még a kisebb képességű íróknak is — éppen aktualitása miatt — megjelenési lehetőséggel szolgál. A kiadó szerint valószínűleg szintúgy szükséges e kötetek megjelenítése, a már említett okok, meg e kiadványok népszerűsége, kelendősege miatt is. A munkásszállás könyvtárosa már nem mond ilyen határozottan igent. Ő azt mondja: talán. Ha a vélt célt nem is éri el a könyvek — tehát nem nevelnek hazafiságra, az imperia-listák elleni gyűlöletre, a diverzánok leleplezésére —, de talán — mondja ő — ránevelik a betűhöz kevésbé szokott szemet az olvasásra... Persze ez csak elmélet. Lehete példázgatni, hogy a magyarnótázás nevel-e a komoly zene szeretetére; avagy, hogy a bőgő szarvasokkal telemázolt vászon, háttérben a lenyugvó nappal nevel-e műértő lásámódra? Én azt hiszem — a példák legalábbis azt tanúsítják —, hogy éppen ellenkezőleg. Géber Sándor sem tudott olyan esetet, amely szerint valaki, aki a népi demokratikus ponyva híve volt, hirtelen vagy nem hirtelen a klasszikusokkal folytatta volna, vagy akár áttért volna a színvonalas, valóban irodalmi kalandregényekre. A szellemi gyomor, ha megszokott már bizonyos táplálékot, nehezen tud átállni másnemű ételekre.

Talán kissé ünneprontónak tűnik elmondtam, hiszen éppen az ünnepi könyvhét után hangzik el mindez. De talán mégis éppen ez a legalkalmasabb idő, hogy megkérdezzük önmagunktól — mi olvasók, népművelők, kiadói lektorok, vagy írók —, hogy ez a könyvheti beszámolómban nem említett sok-sok ezer kötet a jó művekkel együtt, egy irányba, egy célért vonul-e, vagy pedig éppen ezek ellen, ezek hatását rontja-e?

A kézenfekvő válasz: igénylik ezeket a könyveket, és ha végső soron nem remekművek is, de legalább mondanivalójuk haladó, egy aktuális feladatra indíthat. Szeretném itt ismét idézni, most már csak egy mondat erejéig, Bálint Györgyöt:

A könnyű fajsúlyú írást nem teszi erősebbé a rokonszenves világnézet, ellenkezőleg, a sekélyes művészi kifejezés profanizálja a világnézetet.

Tömörebben, igazabban megfogalmazni a lényegét, úgy érzem, lehetetlen. Igaz, ellentétessel is élhetne a kiadó, az író, a könyvtáros, többek között a munkásszállás fiatal könyvtárosa is: hogy ha ezeket a könyveket nem adnák ki, akkor ezek az emberek, akik így legalább valamit olvasnak, nem olvasnának semmit sem. Azt hiszem, ebben az esetben azonban nem idézhetjük a hamleti kérdést, „lenni, vagy nem lenni”, ezeket olvasni, vagy semmit sem olvasni. Először is: vannak — ha csekély számban és példányszámban is — jó, nemes, valóban irodalmi igényrel írt klasszikus és nem klasszikus kalandregények. És e papírinséges világban, a népi demokratikus ponyvák helyett nagyobb számban és nagyobb példányszámban kellene kiadnunk ezeket a valóban irodalmi alkotásokat. Hiszen ezeket a mai ponyvákat azért kérik cím és író szerint az említett munkásszállás olvasói, mert tudnak létezésükről. Ha nem lennének, akkor mint sokan mások, így fordulnának Géber Sándorhoz: adjál valami jó izgalmasat! És hogy van jó és izgalmas kalandos mű ezeken kívül is, arról talán szólnom sem kell, ehhez nem kell bizonyítékokat sorolnom. Vannak, és ezek a művek

valóban alkalmasak arra, hogy olvasókká, értőkké, könyvbarátokká neveljük velük és általuk az embereket. És ami még ennél is fontosabb, csakis ezek a művek azok, amelyeket elolvasva feltámad, majd megerősödik a mű élvezőjében a hazafiság, a humánus érzése, a szocialista rend ellen törő diverzánsok gyűlölete. És éppen a könyvheti forgalom, annak számadatai tanúskodhatnak arról, hogy az irodalom már-már mindenüvé és mindenkihez eljutott. Akiket pedig még nem ért volna el, azokhoz ne engedjük közel a silány pótanyagot. Mert végső soron az e pótanyagot meghatározó furcsa kifejezés: népi demokratikus ponyva, csak felerészben igaz. Ezek a könyvek egyáltalában nem népi demokratikusak, csupán csak ponyvák.

Garami László

TERMELŐSZÖVETKEZETI KISKÖNYVTÁRA

A fenti sorozat a Magyar Mezőgazdaság című hetilap és a Mezőgazdasági Könyvkiadó közös vállalkozásaként 1962-ben indult. Eddig megjelent kilenc kötete már világos képet ad arról, hogy milyen célokat szolgál, s arról is, hogy milyen eredménnyel látja el szolgálatát.

A sorozat megindítására olyan tapasztalatok vezettek, amelyek különösen az említett hetilap munkájában jelentkeznek. A hetenként megjelenő mezőgazdasági szaklap elsődrendű feladata, hogy a gazdálkodás főbb ágaiban adjon a gyakorlatban alkalmazható termelési és üzemszervezési tanácsokat a termelőszövetkezeti tagok számára. A lap munkaterülete tehát abba a rendkívül mozgalmas zónába esik, ahol a mezőgazdaság szocialista átszervezése óta a termelőszövetkezetek nagyüzemekké alakulása folyik, s ahol a korszerű gépek, termelési eljárások gyakorlati alkalmazása során olykor heves, de mindig tanulságos konfliktusok zajlanak le. Az ilyen szaklap munkájában a tudományos kutatás és a gyakorlat kapcsolatának kérdései igen határozott formában, sokszor követelő élességgel vetődnek fel.

A szaktudományok és az üzemi gyakorlat sajátos kapcsolatról van itt szó. Termelőszövetkezeteink alakulásban levő üzemek; számukra létkérdés, hogy fejlődésük abból az alaptól induljon ki és haladjon tovább, ami egy-egy szövetkezeti gazdaság esetében a helyi adottságokból — éghajlati és talajviszonyokból, termelési tapasztalatokból, sőt bizonyos értelemben a társadalmi fejlődés helyi sajátosságaiból — áll. Ez az alap sem magától alakul ki, hiszen létrejötte azt jelenti, hogy a közös gazdaság több ezer holdon éri el azt a színvonalat, ami azelőtt az adott vidéken az egyéni kisüzemek legjobbjait jellemezte. Az ilyen meggyökeresedett, életképes termelőszövetkezetekben a korszerű gépek, eszközök, módszerek alkalmazása egyrészt csakugyan nagy mértékben emeli a termelés színvonalát, másrészt pedig maguk az így kialakult termelő üzemek sajátosságainak megfelelő igényeket támasztanak a gépekkel, nagyüzemi módszerekkel és azok alkalmazási módjával, sorrendjével szemben.

A termelőszövetkezetek fejlődésének ezek a szakaszai időrendben nem különülnek el szigorúan egymástól. De hogy az említett alap létrejötte nélkülözhetetlen a nagyüzemi fejlődéshez, azt a gyakorlati példák serege bizonyítja. Vannak szövetkezetek, ahol modern gépeket, vegyszereket használnak, de a gazdaság más területein még az alapvető követelmények (mélyszántás, idejében való vetés stb.) körül is bajok vannak. A létkérdés ilyen helyeken abban áll, hogy a modern technika alkalmazása közben kell elsajátítani a gazdálkodás alapjait. De el kell sajátítani, mert enélkül nincs életképes termelőüzem, s így korszerű sem lehet.

Mindebből többféle követelmény származik a szaktudományokkal és a szaktanácsadás munkájával szemben. Az egyik fő követelmény az, hogy a földművelés és az állattenyésztés alapvető eljárásaival azok jelentőségéhez méltó figyelemmel és gondossággal kell foglalkozni. S ez nem csupán a termelőszövetkezetek számára fontos. A tudományos kutatómunka sem nélkülözheti az alapokhoz való szüntelen visszatérést, a különböző részterületeken elért kutatási eredmények összemérését a termelés alapvető feltételeivel és céljaival. Enélkül könnyen eltévedhet a kutatás, áldozatul eshet olyan balhiedelmeknek, amelyek bizonyos technikai, biológiai, kémiai részeredményeket úgy tüntetnek fel, mintha azok a növényi, vagy állati élet alapfeltételeit változtatnák meg. Ha a kutatásban is ilyen fontos szerep jut az alapok-

nak — nem lehet idegen a tudománytól az a munka sem, amikor az alapvető termelési eljárások jelentőségét kell világosan, érthetően ismertetni és indokolni.

A követelmények másik csoportja már kissé bonyolultabbnak látszik. Termelőszövetkezeteink különböző viszonyok között gazdálkodnak, s mint fentebb utaltunk rá, sajátosságaiknak megfelelően igényeik is különbözőek az új eszközök, módszerek alkalmazása tekintetében. A *sajátos igények* egy részét maga a szövetkezeti gazdaság elégíti ki, amikor válogat a rendelkezésre álló gépek, épülettípusok, termelési, tenyésztési eljárások között, s a választottakat a számára leginkább gazdaságos módon alkalmazza. Az igények másik része pedig éppen a válogatás, a gyakorlati próba közben áll elő, és az eszközök, eljárások módosítására, esetleg újabbak kialakítására vonatkozik. Különösen sok ilyen igény jelentkezik az üzemszervezés területén, ahol a termelőmunkának a helyi adottságokhoz mért legalkalmasabb szervezeti formáit és a jövedelemrészesezés megfelelően ösztönző módszereit kell kidolgozni, illetve fejleszteni. Sokféle igényről, szükségletéről van tehát szó, amelyeket a tanácsadóknak és a szaktudományok műveítőinek ismerniük kell.

A *Magyar Mezőgazdaság Termelőszövetkezeti Kiskönyvtára* ilyen meg gondolásokból született. Hogy az eddig megjelent kötetek jól szolgálják a sorozat célját, annak legelső bizonyítékát az egyes kötetek témáiban láthatjuk. A kilenc könyv közül hat a növénytermelés és az állattenyésztés alapjaival, illetve legfontosabb termelési ágaival foglalkozik. Az első között jelent meg a *talaj termékenységének növelését* tárgyaló munka, amely a talajvédelem, a talajjavítás és a talajerőpótlás (szerves- és műtrágyázás) körébe tartozó ismereteket, tennivalókat foglalja össze. A másik kötet a *nagyüzemi növénytermesztés* korszerű módszereit három legfontosabb növényünk, a búza, a kukorica és a lucerna termelési feltételeinek ismertetése során mutatja be. Külön könyv foglalkozik a *zöldségfélék* szántóföldi és kertszerű művelésével, különös tekintettel a termelés üzemi szervezésének kérdéseire. Az *öntözés technikája és szervezése* című kötet az öntözéses termelésre vonatkozó műszaki, agronómiai és munkaszervezési ismereteket közli, *Az üzemi növényvédelem* pedig a termesztett növények kártevőiről és az ellenük való védekezésről ad rendszerbe foglalt tájékoztatást. A *szálastakarmányok* termesztéséről, szárításáról és felhasználásáról szóló munka már átvezet az *állattenyésztés* területére, amelynek sokágú tudnivalóiról eddig két kötet jelent meg a sorozatban. Egyik a *szarvasmarha*-, a másik a *sertés-tenyésztés árutermelésének* növelési lehetőségeit, feltételeit ismerteti, a termelés gazdaságosságának szem előtt tartásával. — Sajátosan termelőszövetkezeti szükséglet kielégítésére szolgál a *Házi építő brigádok kézikönyve*, amely a szövetkezeti gazdaságokban folyó házi építkezésekhez ad szakszerű, gyakorlati tanácsokat.

Az üzemszervezés szakterületét a sorozatban eddig egyetlen kötet képviseli: a *barcsi Vörös Csillag Tsz üzemszervezési módszereit* ismertető tanulmány. Ez a kötet egyrészt azt tükrözi, hogy a szocialista üzemszervezés fiatal tudományágában most alakulnak, tisztázódnak a fogalmak, s viszonylag kevés még a termelőszövetkezetek számára közvetlenül ajánlható kutatási eredmény. Másrészt azonban a megjelent tanulmány éppen arra ad jó példát, hogy mennyi tanulsággal jár egy-egy konkrét gazdaság üzemszervezési tapasztalatainak elemzése mind az elméleti kutatás, mind pedig a termelőszövetkezetek gyakorlata szempontjából.

Általánosságban megállapíthatjuk a sorozatról, hogy a mondanivaló világos tagolásával és megfogalmazásával mindegyik kötete hasznos segítség a termelőszövetkezeti vezetők, szakemberek számára. Mint látjuk, az érthetőség alapja itt az üzemi termelési gyakorlat igényeinek megértése a szerzők részéről. A sorozat néhány kötete arra is bizonyíték, hogy az ilyen fajta közérthetőségre való törekvés nem egyszerűen „csak” gyakorlati követelmény, hanem rendkívül fontos hatóerő a tudományos kutatásban is. Ilyen szempontból különösen Manninger—Kacsó—Kerekes *Üzemi növényvédelem* c. könyvét kell kiemelnünk.

Erdei Sándor

EDDIG MEGJELENT KÖTETEK

- Karsay—Gulyás: Házi építőbrigádok kézikönyve 1962. 156 old.
Blascsók—Lammel—Láng—Prettenhoffer: A talaj termékenységének növelése 1962. 158 old.
Somlyó Ferenc: Korszerű módszerek a nagyüzemi növénytermesztésben 1962. 174 old.
Csávás—Mihályfalvy—Tóth: Az öntözés technikája és szervezése 1962. 227 old.
A nagyüzemi zöldségtermesztés szervezése (Szerk. Tiborcz György) 1962. 146 old.
Czakó—Magas—Tamás: Árutermelés a szarvasmarhatenyésztésben 1962. 171 old.
Tóth—Detre—Vámosi: Szálastakarmányok termesztése, szárítása és felhasználása 1962. 173 old.
Gazdaságos sertéshústermelés (Szerk. Kralovánszky Pál) 1962. 158 old.
Enese—Lozonczí—Tóth: Üzemszervezési módszerek a barcsi Vörös Csillag Termelőszövetkezetben 1963. 172 old.
Manninger—Kacsó—Kerekes: Üzemi növényvédelem 1963. 190 old.

SZOLNOKON a könyvbát-mozgalom egyéves tapasztalatainak megbeszélésére összehívott megyei értekezlet résztvevői megállapították, hogy míg eddig a mozgalom legfontosabb feladatának az olvasók számának gyarapítását tartották, a jövőben foglalkozniuk kell azzal is, hogy a könyvtárak tartalmi munkájában tudjanak segítséget nyújtani. Többet kell törődniük a könyvtárak elhelyezési és berendezési nehézségeinek megoldásával is. A jövőben minél több író-olvasó találkozót szeretnének rendezni a megye községeiben. (u)

80 MILLIÓ DOLLAR könyvtárakra — Afrikában. Az afrikai kormányoknak Enuguban (Kelet-Nigéria) az UNESCO és a nigériai kormány kezdeményezésére összehívott regionális értekezletén elhatározták, hogy 1970-ig 80 millió dollárt fordítanak az afrikai könyvtárak fejlesztésére. 1970-ig minden afrikai állam közoktatásügyi költségvetésének 1/10-ét, 1970 és 1980 között pedig 2/10-ét áldozza erre a célra. (u)

Az olvasó magyar nép új életét tanulja a könyvekből.

Darvas József

KÖNYVHETI ÉSZREVÉTELEK*

Az ünnepi könyvhét befejezése után évről évre számadást készít a Kiadói Főigazgatóság. Nyilvánosságra hozott értékelése a növekvő fejlődést tükrözi. Ezt természetesen tartjuk, hiszen sokan már „könyvévről” beszélnek.

Irodalmi lapjainkban az írók is beszámolnak sok esetben ellentmondó élményeikről. Keveset írnak azonban arról, hogyan válhat az ünnepi könyvhét a népművelés szerves részévé, hogyan hat azokra az emberekre, akik még nem rendszeres olvasók.

A rendezvények általában sikerültek, az évtizedes tapasztalat mégis azt mutatja, hogy könyvtári vonatkozásban a befektetett energia és költség nem térül meg, mert ebben az időszakban az olvasók és a kölcsönzött kötetek száma nem emelkedik a szokásos fölé.

Mi ennek az oka?

a) Nyár elején kezdődik a *könyvtári, népművelési munka uborkaszazonja*. A könyvtárlátogatók és a kölcsönzött kötetek száma csökken. A népművelési előadások sora ilyenkor ér véget, vagy éppen a könyvheti rendezvényekkel zárul. Akik a könyvheti propaganda hatására ekkor iratkoznak be a könyvtárba, alig lesznek rendszeres olvasók, mert:

b) falun ebben az időszakban *kezdődik a legnagyobb mezei munka*. A munkából hazatérők fáradtak, nemigen olvasnak. A könyvhét rendezvényeihez a közönség lelkes részvétele és aktivitása kellene, ezt azonban ilyenkor nehéz felkelteni.

c) A könyvhét idejére esik a *gyermek-, illetve pedagógusnap*. Van, ahol örülnek ennek, mert a rendezvényeket összekapcsolják, „nem kell gyakran összehívni az embereket” jelszóval. De aki így vélekedik, az a könyvhétet csak mechanikus népművelési feladatnak, statisztikai adatok forrásának tekinti, és nem törekszik valóságos olvasó-toborzásra, nevelésre. A két ünnepség összekapcsolása gyakran „kivezénylés” ízt ad, ami önmagában is taszító. Gyakoribb azonban, hogy mindkét ünnepséget azonos időpontban, de külön tartják meg és így a könyvhét rendezvényeiről a pedagógusok és a szülők hiányoznak.

d) A könyvhét az év végi munkával és az *érettségivel is egybeesik*. Mindkettő jobban megterheli a tanárt és a tanítványt, semhogy egy plakát vagy meghívó hatására „önszántából” résztvegyen a könyvhét rendezvényein.

A könyvhét hatását csökkentő körülmények elkerülésére javasolom, hogy:

1. az ünnepi könyvhétet a hagyománytól eltérően *ne a jelenlegi kora nyári időpontban*, hanem *szeptember 15-e után* rendezzük meg és a népművelési évet ezzel az ünnepélyes eseménysorozattal kezdjük; ezzel is hirdetve, hogy az olvasás a művelődés alapvető eszköze és célja is.

2. Szükséges, hogy a könyvhétről *valamennyi oktatási intézményben megemlékezzenek*. Ne csak az osztályfőnöki és a magyar órán, hanem — éppen az ismeretterjesztő irodalmat propagálva — minden tantárgy,

* Cikkkünk nyomdába adása után olvastuk az Élet és Irodalom július 20-i számában, hogy a Kiadói Főigazgatóság a könyvhét rendezésében változtatásokat határozott el.

szakkör keretében, s ne csak szóban, hanem a házi feladatok, dolgozatok lehetőségét is felhasználva.

3. Nagyobb segítséget várunk a *Televíziótól* is. Ma már szinte minden falusi művelődési otthonnak, klubnak van TV-készüléke: egy jól megrendezett TV-műsor bevezetője, kiegészítője lehetne a helyi rendezvényeknek.

4. A könyvhét propagandájával párhuzamosan *népszerűsíteni kell a könyvtárakat* is (és ez nem a helyi szervek feladata csupán). Ehhez azonban az szükséges, hogy a kiadott propaganda anyag ne csak kifogástalan minőségű, hanem elegendő mennyiségű is legyen, mindenhová eljusson. A könyvhét plakátjai szinte elvesztek a különböző falragaszok rengetegében. Tanulhatnánk e téren más szervektől (OTP, ÁB), amelyek a propaganda minden eszközét felhasználják a TV, a rádió, a sajtóhirdetéstől egészen a kis apró ajándéktárgyak (naptár stb.) osztogatásáig.

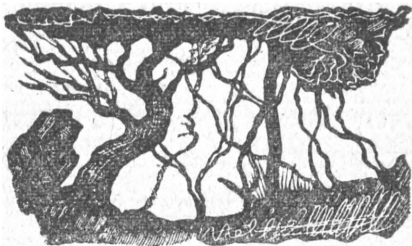
A propaganda azonban már önálló cikksorozatot érdemelne. Felettes szerveinknek kellene megvizsgálniuk, milyen hiányok vannak és milyen teendők várnak a Könyvtártudományi és Módszertani Központra az olvasás-könyv-könyvtár iránti érdeklődés felkeltésének központi irányítása terén?

Békés György

A KÖNYV FOGALMÁNAK *egységes és pontos meghatározása nem tartozik a könnyű dolgok közé. Országonként mást és mást neveznek könyvnek, illetve brosurának, másképp vonják meg a határt a könyv és a füzet között. Nálunk a négy ívet (64 lapot) meghaladó — nem időszakai — nyomtatványokat tekintik könyvnek a statisztika. A kanadai, finnországi, norvégiai szabályok szerint 49 lapnál kezdődik a könyv, Dániában 60-nál, Olaszországban és Monacóban 100-nál. A belgiumi felfogás könyvnek nevez minden 40 lapnál nagyobb nyomtatványt, Csehszlovákiában a határvonal 32 lap, Izlandban 17. Az indiai statisztika egyáltalán nem tesz különbséget könyv és füzet között, az angol pedig nem terjedelem, hanem ár szerint osztályoz: a könyvek közé sorol minden olyan kiadványt, amelynek az ára 6 pence vagy annál több.*

(L.)

AZ ESZPERANTO *nyelvnek ma már kiterjedt (részben eredeti, részben fordított) irodalma van, több országban pedig eszperantó könyvtárak működnek. A legnagyobb a Brit Eszperantisták Szövetségéé, mely több mint harmincezer eszperantó nyelvű kiadványt foglal magában.* (L.)

Vlagyimir Favorszkij fametszetei Prisivin: Szarvasleslen c. könyvéhez

A műveltség terjesztése nélkül az állam összedől, mint a ház, amelyet rozszul égetett téglából raknak össze.

Csehov

Tanuljátok szeretni a könyv olvasást, amely tudóssá tesz benneteket fáradtság nélkül, gyönyörűségesen.

Bethlen Miklós

*

Fiatalon olvasni olyan, mint hasadékon nézni a holdat. Életünk delén olvasni olyan, mint saját kertünkben nézni a holdat. Öreg korban olvasni olyan, mint nyílt teraszról nézni a holdat. Azért van ez így, mert az olvasás haszna annál mélyebb, minél mélyebb saját tapasztalásunk.

Csang Csao

*

A Vatikáni könyvrestaurátorok vitamininjekciókkal kezelik a régi könyveket és fóliánsokat a különböző könyvbetegségek ellen. B-vitamint kapnak a pergamének, C-vitaminnal pusztítják el a különféle gombákat, P- és PP-vitamint alkalmaznak az egyéb fertőzések leküzdésére. (B. E.)

*

A ZEBEGÉNYI járási szülőotthonban könyvkölcsönzőt létesített a Szobi Járási Könyvtár, amely egyelőre 80, főleg a csecsemőgondozásra, gyermeknevelésre vonatkozó könyvet bocsátott a szülőotthon betegeinek rendelkezésére. (u)

Faust-könyvek

Faust alakját világszerte elsősorban Goethe drámái remekművéből ismerik. Ez az egyetemes szellemű alkotó formált a varázslóból, aki eladta lelkét az ördögnek nagyszerű hőst, aki megtestesíti magában az emberiség „fausti” vonásait: a csillapíthatatlan tudásvágyat, a mindig újra, mindig többre — a teljességre törő emberi akaratot.

A fausti téma hosszú utat futott be, míg Goethehez elérkezett, s azóta is számos író, művészt csábított, hogy új szempontból dolgozza fel e kimeríthetetlen költői materiát. Ha egymás mellé tesszük mindazokat az írói műveket, melyeket Faust rejtélyes és poétikus, sokat jelentő alakja ihletett, egy egész könyvtárterem polcait megtölthetnők velük. Két évvel ezelőtt a Magyar Helikon Könyvkiadó arra vállalkozott, hogy e Faust-könyvtár legszebb válogatott darabjait magyarra fordítva könyvsorozatban kiadja.

A Faust-legenda német földről indult el világhódító útjára, egy szerény népies olvasmány, úgynevezett *népkönyv* lapjairól. A Magyar Helikon sorozata először ezt a régi népkönyvet adta a közönség kezébe, annak is a legkorábbi változatát, mely 1587-ben jelent meg *Johann Spies* majna-frankfurti nyomdájában, ismeretlen szerzőtől. Ezenkívül még az angol *Marlowe* drámái feldolgozása és maga a goethei mű került kiadásra eddig a fausti hangulathoz illő fekete vászonborítású kötetekben, legújabbban pedig a német romantika két nagy géniuszának, *Heinének* és *Lenau*nak fausti ihletésű alkotásai.

*Heine Doktor Faust*ja drámái táncköltemény szöveggönyvének készült egy londoni színiigazgató felkérésére. A költőt ifjúkora óta foglalkoztatta a Faust-téma; már 1824-ben, amikor Goethét meglátogatta, a mester kérdésére, hogy milyen írói tervei vannak, azt válaszolta, hogy Faustot ír. Nem kis merészség kellett ehhez: Faustot írni, Goethe után! Heine hosszan érlelte a témát, míg végül sok évvel később a londoni felkérés megvalósuláshoz segítette a régi szándékot. A baletteloadás nem jött létre, de a szöveggönyv 1851-ben nyomtatásban megjelent, s egyike Heine tehetsége nagyszerű ajándékainak, gyönyörű költői prózában rajzolja meg Faust szerződéskötésének, tobzódó életének és elkárhozásának jeleneit.

Heine, aki szakítani akart Goethe koncepciójával, a népkönyv ősi nyersességét, babonás világát domborította ki művében; *Lenau* filozófiai költeményt formált a témából, de más szelleműt, mint Goethe. Az ő Faustja a költő személyes élettragédiájának, bölcséleti útkeresésének és csalódásainak drámáját éli át, s mindenből kiábrándulva öngyilkossággal válik meg keserű sorsától, melyet a Mephistophelestől nyújtott élvezetek nem tudtak tartalommal megtölteni. Az utolsó jelenetek egyikében a magyarországi születésű *Lenau* a magyar Alföld pusztáinak komor hangulatát idézi fel, bizonyítékául, hogy képzelete sohasem szakadt el a szülőföld ígézetétől. *Lenau* remekművének nyelvi virtuóizása nehéz próbára tette a fordítót, *Vidor Miklóst*; kitűnően megoldotta feladatát, akárcsak *Eörsi István*, *Heine* tolmácsolója.

E sorozat köteteinek láttán sok olvasó talán furcsállja s nem érti, miért kínálja a kiadó ugyanannak a témának többféle feldolgozását, miért érdemes megismerni ugyanazon történet különböző változataival. A könyvtárosra itt nagyon szép nevelő feladat vár: megmagyarázni, hogy egy irodalmi alkotásban elsősorban, nem a mese, a pusztá cselekmény számít, a tartalomnál nem kevésbé fontos a művészi alakítás, remekművé ettől válik a költői nyersanyag. Mármint a különböző korok, műfajok, stílusok és íróegénységek eltérő sajtátságainak, a megformálás számtalan lehetőségének tanulmányozására nem is kívánhatunk jobb alkalmat, mint ha azonos tárgy különféle költői megjelenítéseit hasonlítjuk össze. Ehhez szolgálat kényelmes és kitűnő lehetőséget ez a sorozat, mely nem iskolás szárazsággal, hanem élményt adó módon, remekműveken tanít meg stilisztikai stb. ismeretekre. A könyvtáros tehát ne bibliofil csecsebecsét lásson a Magyar Helikon Könyvkiadó e kötetében, hanem fontos ízlésnevelő eszközt, s mint ilyent ajánlja őket, lehetőleg folyamatos vagy párhuzamos olvasásra, az elmélyültebb esztétikai tudásra vágyó könyvtárlátogatóknak, és hívja fel figyelmüket az egyes művekhez csatolt irodalomtörténeti tanulmányok fontosságára, melyek megadják a szükséges szempontokat a gyümölcsöző olvasáshoz.

L—y

Könyvismertetések

Ideológiai-politikai művek

A FRANCIA KOMMUNISTÁK
A FILOZÓFIÁRÓL

Kossuth, 142 oldal. 11 Ft (Ajánlott)

A kommunista filozófusok munkásságában sohasem volt olyan pezsgő és eleven élet, mint napjainkban. Ezt az élénkséget hosszú és kitartó küzdelem előzte meg — az eleven testet ki kellett szabadítani a dogmatizmus szorításából, utat kellett nyitni a munkásosztály forradalmi világszemléletének a továbbfejlődés felé. A küzdelemben a tőkés országok kommunista filozófusai éppolyan aktivitással vettek részt, mint a szocialista országok ideológusai.

Legutóbb a francia kommunista filozófusok két alkalommal is összeültek a legégetőbb filozófiai kérdések megvitatására. Az első vita tengelyében két kérdés állt:

1. Igaz-e, hogy a „marxista filozófia a benne rejlő abszolút igazság magvát tekintve befejezett”?

2. A tudományos felfedezésekkel együtt jár-e az anyag filozófiai fogalmának változása?

A vitát W. Rochet előadása zárta le. Az a megállapítás, hangsúlyozta, hogy a marxista filozófia „lényeges elveit tekintve befejezett filozófia”, nem zárja ki a folyamatos fejlődés lehetőségét. A dialektikus materializmus szakadatlan gazdagodása, mélyülése a legbensőbb lényegéből fakad, a marxizmus a gondolkodás terén sem ismer megkövesedett állapotokat. Cáfolta azokat a filozófusokat, akik szerint az anyag szerkezetére vonatkozó legújabb tudományos eredmények az anyagfogalom túlhaladottságával járnak. Az anyag lenini meghatározása, szögezi le, tág kategória, nem kötődik az anyag szerkezetére vonatkozó egyetlen felfogáshoz sem. A tudományos felfedezések az anyagra vonatkozó ismereteinket elmélyítik, az anyag filozófiai meghatározását azonban lényegében nem érintik.

A második filozófus-aktíván a legismeretesebb francia marxista R. Garaudy értékelte Sztálin filozófiai munkásságát. Sztálin alapvető tévedését az elmélet és a gyakorlat szétválasztásában látja. A többi

mind ebből fakad, „ennek eredménye a filozófiában nem más, mint a skolasztika: azt hitte, hogy a marxista—leninista filozófiát sematikus módon bizonyos számú szabályban össze lehet foglalni”. A történelmi örökség elvetése, emeli ki R. Garaudy, már egymagában is metafizikus szemléletet tükröz, a dialektika elszegényesedését eredményezi.

A francia kommunista filozófusok harca kétoldalú, egyrészt a nyílt idealisták különféle csoportjainak (az existentialistáktól a neotomistákig) támadásait verik vissza, másrészt a pártonbelüli jobb- és baloldali elhajlások ellen irányul. A viták pozitív eredménye a felmerült problémák tisztázásán túl, a marxizmus érintett területeinek (elsősorban az ismeretelméletnek) gazdagodása.

A könyvtárosok feladata, hogy a vitákban rejlő óriási szellemi erőt társadalomalakító, „anyagierővé” változtassák.

Bácsi B. Sándor

Kis Aladár

MAGYARORSZÁG KÜLPOLITIKÁJA A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐESTÉJÉN

Kossuth, 253 old. 30 Ft (Ajánlott)

Kis Aladár könyve elsősorban a Horthy-rezsim vezető politikusainak leveleiből, valamint a különböző miniszteriumok irataiból gyűjtött adatokat tartalmazza.

1938. november 2-án történt meg a bécsi döntés, amely Hitler jóvoltából területeket adott vissza Magyarországnak, viszont elutasította Horthyék Kárpát-Ukrajnára vonatkozó követelését. A könyv nagyrésze a Teleki—Csáky-kormány idejének eseményeivel foglalkozik. A magyar külpolitika intézői hol Németországra, hol Olaszországra támaszkodnak, de nem kívánják végleg megszakítani a polgári demokrata hatalmakhoz fűződő kapcsolataikat sem, mert bizalmuk nem teljes a Berlin—Róma-tengely végső sikerében.

Az ország vezetői az idők során mindjobban elkötelezik magukat a német imperializmusnak s egyre-másra hajtják végre azokat a belpolitikai intézkedéseket, amelyek Magyarországot is a két fasiszta nagyhatalom embertelen színvonalára süllyesztik le. 1939 szeptemberéig Imrédy, majd utóda Teleki két zsidótörvényt léptet életbe s mind nagyobb teret

nyit az országon belül gyülekező fasiszta elemek érvényesülésének.

Csehszlovákia szétzúzása aztán meghozza a kedvező alkalmat Kárpát-Ukrajna megszállására. Ezen a területen Volosin ukrán pap elnöklete alatt már előzőleg hitlerista bábkormány alakult, „külpolitikai megfontolások alapján” Hitlerék mégis odaadják Kárpát-Ukrajnát Horthyéknak. Érdekes módon Horthy londoni diplomáciai képviselőjének sikerül elhítenie az angol kormánnyal, hogy a megszállás a német imperializmus megfékezésére irányul. Ezt hangsúlyozza Horthyék itthoni propagandája is, ahol egyre nő az ellenszenv a németek ellen, s a félelem, hogy Magyarország is Ausztria és Csehszlovákia sorsára jut. Kis Aladár bebizonyítja, hogy Hitler csak időlegesen adta fel Magyarország megszállásának gondolatát, annál is inkább, mert a Szovjetunió és a Balkán ellen irányuló agressziós tervei számára nélkülözhetetlenek látta a Duna—Tisza köze és az Északkeleti Kárpátok stratégiai ellenőrzését. 1939 szeptemberében, a második világháború kirobbanása utáni napokban, Magyarország sorsa meg volt pecsételve, noha egyelőre még nem kellett bekapcsolódnia a hadműveletekbe.

Kis Aladár könyve izgalmas, tanulságos olvasmány a nagyközönség számára és gazdag forrásanyag a szakemberek kezében.

Frank László

nyire éppen magyarul jelenhettek meg legnehezebben. Az emigrációs sors következménye ez, s rokonszenves írói egyénisége ezért nem válhatott ismertté hazájában.

A műveit felkutató, összegyűjtő és Lékai írói egyéniségét kitérő tanulmányban megörökítő Illés László érdeme, hogy e kötet megjelenése után irodalmi köztudatunkban, s a magyar szocialista irodalom történetében elfoglalhatja méltó helyét az író Lékai János is. Megtalálhatjuk a kötetben *Ember János* című expresszionista drámáját, amelyet moszkvai bemutatója után Lunacsarszkij is megdicsért. Két kisregénye, a Tanácsköztársaság történetét idéző *Vörös és fehér* s az amerikai munkásmozgalom harcaival foglalkozó *Urak és rabszolgák* is a lényegre törő, a forradalmi mondánivalót hirdető, szaggatott expresszionista próza alkotása. A mai olvasó számára legizgalmasabbak és legérdekesebbek irodalmi színvonalú riportjai, amelyek a negyven évvel ezelőtti Amerikáról festenek maradandó képet.

Hányatott, nehéz élete ritkán hagyott időt számára, hogy művészileg kiérlelje írásait, sok torzó maradt közöttük. De jó részük nemcsak a magyar szocialista irodalom történetének fontos dokumentuma, hanem eleven, friss olvasmány is, Lékai János írói elhivatottságának vitathatatlan bizonyítéka.

P. L.

Bródy Sándor

REMBRANDT

Szépirodalmi, 377 old. 29 Ft (Ajánlott)

Szépirodalmi művek

Lékai János

VÁLOGATOTT ÍRÁSAI

Szépirodalmi, 594 old. 40 Ft (Ajánlott)

Kevesen tudják Lékai Jánosról, a magyar ifjúmunkás-mozgalom egyik meg-alapítójáról, a Tanácsköztársaság vezető forradalmár gárdájának kiemelkedő alakjáról, hogy a magyar szocialista irodalom úttörői közé tartozik. 1925-ben halt meg, huszonkilenc éves korában, amerikai emigrációban. Kassák, és a forradalmár szocialisták köréből indul, a *Mában* jelennek meg első figyelmet érdemlő írásai. A Tanácsköztársaság bukása után főképp a Kommunista Ifjúsági Internacionáléban dolgozik Ausztriában, Franciaországban, Németországban és a Szovjetunióban, majd az Egyesült Államokban az ottani magyar munkásmozgalom irányítója, szervezője, a párt lapjának szerkesztője. Szervező, agitáló munkában égett el rövid élete, — s közben állandóan írt. Művei, sajnos, több-

Bródy Sándorban egy életen át küzdött a nagy író tehetsége, bátor szókimondása és igazság szeretete, mondjuk ki: forradalmár énje, valamely polgári bátortalansággal s a világfí élnivágásával.

Ennek a harcnak megrázó epilógusa a „Rembrandt”, amelyet 1920-ban, emigrációban, négy évvel halála előtt kezdett meg. A mű második előszava 1924 januárjában kelt, Bródy utolsó írása.

A „Rembrandt” nem életregény, nem novella-sorozat, inkább furcsa elbeszélés-gyűjtemény, amelyben a meghurcolt, öregedő és beteg festő gyötrelmeit, utolsó szerelmi fellobbanásait, s művéért folytatott harcát írja meg. Élet és halál küszöbén áll az ábrázolt Rembrandt, s ez a küszöb akkor már ott van Bródy előtt is. Írása éppen ezért nem hasonlítható semmiféle életrajzhoz. Tárgyi hűség, vagy művészettörténeti tény nem befolyásolja szabadon csapongó képzeletét, amely saját szenvedéseit helyettesíti be a halálra készülő Rembrandt életének utolsó mozzanataiba. Bródy önmagára talál az életet

még mindig szenvedélyesen szerető és kívánó, nyomorgó, meghurcolt festőóriásban. Az író, aki Rembrandtot önarcképein keresztül ismerte és szerette meg, ezekben a történetekben a maga önarcképét is felvázolta.

Vajda Miklós, a kötethez írt tanulmányának is beillő kitűnő utószavában írja: „kétségbeesett és megrendítő vallomás, leszámolás és öncsalás, amelybe minden jó és rossz írói tulajdonsága beleeszt”.

Mégis, az a kép, melyet Bródy Rembrandtról fest, az adatok helytállása nélkül is hűségesnek bizonyul. Látnivaló, hogy az író, akit egész életében izgatott s kísért Rembrandt alakja, ismerte és szerette a németalföldi feszítézet legnagyobb mesterét. 1906-ban, Rembrandt születésének négyszázadik évfordulóján bejárta a holland városokat, kortársairól „Rembrandt fejek” címen írta arcképvázlatait és tanulmányait, s ismerjük egy róla írt korai novelláját is. A most kiadott kötetben pedig egy könyv alakban eddig meg nem jelent, „Rembrandt” című egyfelvonásosát is megtaláljuk.

A „Rembrandt” elbeszélések között sok a kiváló írás. Feledhetetlenek az öreg és beteg festő beszélgetései Bonus barátjával, a tudós zsidó orvossal, akinek leánya, Heskia rejtelmes rajongással kíséri el a művészt egészen a koporsóig. Bródy egy-egy önarcképből, festményből, vagy a mester változatos életének valamely motívumából építi remek elbeszéléseit, amelyekben a régi Amsterdam urai és uzorásai, céhmesterei, papjai és kocsmárosai, az utca elesettjei, a külvárosok nyomorgói olyan megrázó elevenességgel kelnek életre, mint Rembrandt egykori rajzain.

Bródy e kötetben kiadott másik művét, „Az ezüst kecské”-t 1898-ban írta. A millenniumi Magyarország légkörében fogant, naivan romantikus történetben még csak a kíméletlen társadalomrajz mutatja a forradalmár író. A könyv nagy sikert aratott s Bródy Sándor még megérte, hogy filmet készítettek belőle.

A regény példája lehet Bródy másik, a „gyengébb közízléssel” kiegyező munkáinak. Természetesen ebben is megtalálhatjuk a nagy író tehetségének számtalan jelét, írásművészete is sokhelyt elragad, mégis a mű legfőbb értéke a századvég politikai fertőjének, hitvány karrierizmusának és erkölcstelenségének könyörtelen leleplezése.

Lipták Gábor

Németh László

MAI T É M Á K

Szépirodalmi, 416 old. 24,50 Ft (Ajánlott)

Németh László több vallomásából tudjuk, hogy szíve sugallata helyett legtöbbször a kötelesség szavára hallgatott, s valóban, kevés írónk van, aki annyira cselekvésre serkentő erőt látna a leírt szóban, mint ő. Ezt érezhettük annak idején A minőség forradalma, a Kisebbségekben esszéiben, a Szekfű-bírálatában, de ezt példázták regényei és drámái is, s erre kell gondolnunk most is, midőn új könyvét kezünkbe vesszük. A hivatalos irodalompolitika és az olvasói igény egyaránt a mai témákat követeli, s Németh László könyve címéül is ezt adja, mintegy bizonyítva: ha szükség van rá, a legmaibb témákat is művé tudja formálni.

Az új kötet három színművet tartalmaz, bőséges kommentárokkal, rendezőknek szóló tanáccsal, sőt levélrészletekkel is. Az *utazás* már ismert, s bemutatója idején a kritika el is mondta róla véleményét, dicsérve erőnyeit s nem egyszer vitatva vigjáték-voltát. Abban azonban minden kritikus egyetértett, hogy Az utazás hatásos színpadi mű, a szovjetellenesség erőteljes karikatúrája, ha nem is olyan harsány, mint Sartre komédiája *A főbelövendők klubja*, bár értékben fellette áll.

A kötet másik darabja, a *Nagy család*, itt jelenik meg először. Két estét betöltő színpadi mű, s hatása sokkal bonyolultabb, mint Az utazás félreérthetetlen szatírájé. A Nagy család első része szabályos mai társadalmi dráma, hulgánkodó fiatalokkal és hűtlen férjjel. A kis család felbomlik, s Németh legjobb társadalmi drámáinak (Papusshó, Villámfénynél, vagy a méltatlanul mellőzött Bodnárné) feszültségét idézi pergő cselekményével, kitűnő dialógusaival. A férj elköltözik, mert a fiatal szerelem vonzása erősebb, mint a családi kötelék, s ezzel a dráma be is teljesedik. Mit adhat még a második rész? Németh László tovább megy, mintha sajnálná rokonszenves hősnőjét, s megmutatja, milyen kárpótlást talál az elhagyott feleség. De itt már nehezen tudjuk követni. Mert ebben a pesti bérházban, ezúttal mai keretek között valósul meg Németh kedvenc eszméje, az utópista telep, ahol a szellem fogékony-sága jelenti a kizárólagos kohéziós erőt. Nem az a baj, amit Németh László maga is szóvá tesz, hogy a dráma második része „nem csábít-e törvénytelen szervezkedésre”? Inkább azt érezzük, hogy a kárpótlásként kialakuló nagy család közössége öreg tanárjával, házfelügyelőjével, hajdani apácájával (aki még Leninbe is

belekukkant!), fiataljaival és az elhagyott asszonnyal inkább játék, egy gazdag szellem visszaskanyarodása a kedves ifjúkori ábrándhoz, melyből azonban hiányzik a valóság hitelessége. Jó azonban, hogy vitára serkent, s még ha ellentmondásra készítet is, ábrázoló ereje, gondolatgazdagsága, művészi fegyelme szinte lenyűgöző. A drámához csatolt esszék pedig a tanulmányíró Németh László legjobb lapjaira emlékeztetnek, sürgetve a Sajkódi esték folytatását.

Németh László könyvei ma már falusi könyvtárainkban is közkezen forognak. Akik Az utazást látták, vagy rádióban hallották, maguk is keresni fogják a Mai témákat. De könyvtárosaink azoknak is nyugodtan ajánlhatják, akiket ez a könyv ismertet meg a drámaíró Németh László művészetével.

C s á n y i L á s z l ó

Takáts Gyula

K I N E K K Ö N N Y E B B ?

Szépirodalmi, 241 old. 13,50 Ft (Törzsanyag)

Takáts Gyulát az olvasók jobbra finom hangú, elmélyedő lírájából ismerik. Új novelláskötetével ismét tanúságát adta, hogy a prózának is mestere. A 13 elbeszélés java a felszabadulást követő inflációs időket eleveníti meg, néhány pedig a háború utolsó éveiben játszódik. Alakjai főleg az élet szélére sodródott, megtépett férfiak és úri különcök. Szerelmi problémát alig érint. Néhány írásában önmagáról vall — a lírikust a prózában sem tagadja meg.

Megkapóan érzékelteti az egyszerű ember ösztönös tájékozódóképességét a világ ügyeiben, olykor drámaian eleveníti meg azt a típust, mely élete csődjének leplezésére regényes ködöt költ maga köré. Visszatérő problémája a paraszti józanság és rideg, szilaj szenvedély konfliktusa. A szenvedélytől megzavart ítélőképesség bénulásának különös, tragikomikus esetével találkozunk a „Vince gödre” c. novellában. Az írásoknak a balatoni táj ad keretet. A tó, elemi erejével, a benne beteljesülő emberi tragédiákkal szinte személyes szerepet kap.

Az írások egy részét anekdotikus mag köré realista és szatirikus szálakból szövődő lélekrajzok adják. A többi hangulatkép, korrajz; néhány elbeszélését pedig komor tónus és drámai lényeg jellemzi. „A végrendelet”, „A két Lakatos” és „Vince gödre” c. hosszabb novellájában egy-egy antiszociális lelkialkatú férfi rohan vesztébe.

A könyv színgazdag, erőteljes, olykor ősi zamatú nyelvében érezzük a szerző mélységes szeretetét a magyar szó iránt.

A humanitástól áthatott, tiszta levegőjű, nagy műgondra valló kis könyvet elsősorban a költői szépségek iránt fogékony olvasóknak ajánljuk.

B i r k á s G é z a

Jurij Tinyanov

N Y E S E T T S Z Á R N Y A K

Európa, 397 old. 21,50 Ft (Ajánlott)

Tolsztoj azt tervezte, hogy megírja a dekabrista forradalmár nemzedék tragédiáját, s a *Háború és béke* előtanulmány a soha el nem készült műhöz, annak a kornak ábrázolása, mely a lázadók jellemét formálta. A dekabristák mozgalmára csak évtizedekkel később nyerte el méltó megörökítést Tinyanov (1894—1943) regénytrilógiájában, melynek első és harmadik darabja (*Arina meg a liceum, A követ halála*) már néhány éve megjelent magyarul, most pedig a középső részét is lefordították (Molnár Tibor és Kolumbán Mózes).

A ciklus minden kötetének más a főszereplője: az első Puskin, a harmadiké Gribojedov, a *Nyesett szárnyaké* Küchelbäcker. A híres cári liceum növendéke volt ő is, költő, mint Puskin, bár korántsem akkora tehetség, merész álmodozó, mint Rilejev, szerencsétlen, tragikus sorúsú vergődő, mint valamenyi forradalmár bajtársa. Tinyanov apró pillanatképek sorozatában villantja fel életének legfontosabb mozzanatait: a liceumi évek költői versengéseit, nyers tréfáit, az érzékeny lelkű Küchelbäcker hanyódását Szentpéterváron és a Kaukázus között, nyugat-európai utazásának eseményeit, találkozásait Tieckkel, Goethével, rajongó terveit, szerelmét és csalódásait, szerepét a dekabristák titkos szövetségében, a felkelési kísérlet kudarcát, a hosszú várfogság és a száműzetés keserűségeit. Legmagasabbra az utolsó fejezetekben emelkedik Tinyanov művésze, ott, ahol a hősi tragédia kevéssé heroikus befejezését mondja el, s a korán megöregedett Küchelbäckert állítja elé, közönséges felesége, nyugós gyermekei társaságában, triviális házi bajai között, elszurkúlten és végképp lesújtva a fölismeréstől, hogy amire annyi buzgó éjt s napot áldozott, költői életműve is sápadt és erőtlen, mindenből kifosztottan, akitől még a mártírhalál dicsőségét is elirigylte a sors.

Trilógiájából először ezt, Küchelbäcker regényét dolgozta ki Tinyanov; nem ez a legsikerültebb rész, de legjobb lapjai már előre vetítik, hogy *A követ halálának* írója majd remekművet alkot, s helyet szerez magának a szovjet és az egész európai irodalom nagyjai között.

L. K.

Sinclair Lewis

ELMER GANTRY

Európa, 530 old. 39 Ft (Ajánlott)

Lewisről irodalmi ellenfelei azt mondják, hogy nem az általános érvényű ábrázolás mestere, ha regényalakjairól lekaparjuk az amerikaiság mázát, nem sok marad belőlük. Ez a bírálóat azonban igazságtalan, mert ha Lewis nem tartozik is a világirodalom legnagyobbjai közé, ugyanaz az erénye ami a hibája: kétségtelen, hogy sosem lépett ki a század első évtizedeinek Amerikájából (USA-jából), de erről aztán olyan eleven körképet adott, hogy Európa sokáig joggal őbenne látta az amerikai író. (Ezért is kapta meg az Újvilág írói közt elsőként az irodalmi Nobel-díjat.) Sőt, a legjobb műveiben (A Fő utca, Babbit) megfogalmazott „diagnózisa” ma is érvényes, különösen ami az üzleti szellem, az üzletemberi életforma és gondolkodásmód emberséget torzító visszasságait illeti.

Mert igazában erről tudott írni kifogyhatatlan leleménnyel, arról az emberfajtáról, amely parazitaként furakodik be a termelő és a fogyasztó közé, aki „mindennek tudja az árát, de semminek az értékét”; az ügynök típusát föl tudta fedezni az amerikai élet szinte valamennyi aktív szereplőjében.

Az *Elmer Gantry* első fejezetei mintha más világba kalauzolnák az olvasót: a címszereplő lelkészi pályára készül, s rövid megszokással ott is működik. Ámde Elmer környezetében és pályafutásában hamarosan ráismerünk az ismertebb Lewis-regények világára. Elmer — és társainak javarésze — úgy választja a lelkészi pályát, mint ahogyan mások az ingatlanközvetítést vagy a rőfösséget. Ez is szakma, valamiféle keveréke a reklámszakember és az előadó-művész foglalkozásának. A jó szakembert mindenütt megbecsülik, s ha pl. egy baptista lelkész összekoccan feljebbvalóival, más egyházközséghez, sőt más — metodista, anglikán stb. — felekezethez szegődik. Rátermettsége a hívek, a „nyáj” létszámának gyarapodásával mérhető. Ezért megszokott jelenség a hívek „fluktuálása” is az egyes egyházközségek és felekezet között. Kitűnő nyersanyag mindez az irónikus Lewis számára, hogy a karrierista (és szoknyavadász) Elmer Gantry történetében a lelkeknek e vásárát leleplezze. A látszólag tőlünk már távolálló témát — a roppant gazdag eseményanyag eleven feldolgozásán kívül — ez teszi érdekessé a mai magyar olvasó, mégpedig, a szereplők filozófiai-vallási vitái miatt, inkább értelmiségi olvasók számára.

Lékay Ottó

Maria Dąbrowska

FALUSI LAKODALOM

Európa, 213 old. 11,50 Ft (Törzsanyag)

A 76 esztendő Maria Dąbrowska a lengyel prózaírás világszerte ismert élő képviselője, akinek *Éjjelek és nappalok* című regényét, a legutóbbi félszázad lengyel társadalmának körképét a magyar olvasóközönség is megismerhette néhány esztendővel ezelőtt. A Falusi lakodalom hét elbeszélése a műfaj korlátozott határain belül ugyancsak határozott társadalomszemléletről tanúskodik. E válogatott novellafűzér a szegény, emberekkel, esendő életükkel való azonosulás vallomása. Kettő híján mindegyik írás a két világháború közötti időszakból meríti tárgyát. E hét elbeszélés valójában azt az utat rajzolja meg, ahogy a nemesi-polgári származású író a földesúri kastélyból eljutott a parasztok süppedt kunyhójáig. Előbb csak a gyöngéd együttérzés, majd sorsuk okainak elemzése avatja őt a lengyel föld népének megszólaltatójává. A Nótaszó, az *Éj* a világ felett mély lírával telített beszámoló a szenvedéseikről, létük kietlenségéről. Az utóbbi elbeszélés keretében egy kutya tragikus pusztulása valószínű jelképe a láncától szabadulni nem tudó népnek. Négy évvel később, 1929-ben írta a Winczewska kisasszonyt, amelyre már csak azért is felhívjuk a figyelmet, mert hőse könyvtáros. Szatíra és keserű fájdalom jellemzi ezt az eleven arcképet, amely a hivatását felelőtlenül ellátó könyvtárosról nyújt lesújtó bírálatot, még pontosabban arról a korabeli értelmiségről, amelyik hazafias frázisok leple mögött a nép és a kultúra elárulója is volt.

A kötet két utolsó darabja a mai Lengyelország átalakult életéről vall. A *Boldog teremtmény* az ifjúság problémájával, nihilizmusával foglalkozik: bátran, élesen veti fel a félreneveltség következményeit. A másik, a kötet címadó írása a Falusi lakodalom a múlt és jelen realista hitelű összehasonlítása, a megújulás forगतagában kialakuló új paraszti világ megjelenítése. Dąbrowska, aki fél évszázaddal ezelőtt a humanizmus szolgálatát vállalta tollával, e munkájában a szocializmus ügyére mond igent. Az idilli tájbrázolás és az emberi lélek megjelenítésének mestere ezzel az írásával példát mutatott arra is, hogy miként kerülhető el a sematizmus a máról szóló művekben. Kerényi Grácia fordítása híven tolmácsolja a szerző színes nyelvének gazdagságát.

Vihar Béla

Karel Čapek

EGYSZERŰ ÉLET

Európa, 170 old. 11 Ft (Ajánlott)

Az Egyszerű élet az „egyéniség” trilógia harmadik kötete, — cselekménye azonban önálló. Ez is, mint két elődje: a Hordubal és a Meteor az emberi sors sokrétűségét, vagy pontosabban az egyéni és közösségi sors szétbogozhatatlan egységének rejtélyét kutatja.

Hőse egy boldog és egyszerű életű hivatalnok, aki a halál közeledtére „rendbe akarja tenni portáját” és ennek jegyében megírja élete történetét: gyermekéveit apja asztalosműhelyében, diákoskodását egy kisvárosban, hivatali pályafutását a vasútnál. De ez a vallomás, az események egymás mellé sorakoztatása föltárja előtte, hogy valójában nem is egyetlen simán gördülő életet élt, hanem három vagy öt vagy nyolc sorsot — az egyszerű ember mellett fölbukkan a törtető, a hipochonder, a romantikus, a romlott, a költő, a hős, az élettágadó. Ezek a sorsok harcban állnak egymással, de e harcban nincs győztes és vesztes, inkább valamiféle néma kiegyezés jön létre, ahol a torlódó egyéniségek a sors végtelen lehetőségeit jelzik, az egyszerű és boldog élet pedig a megvalósult lehetőséget.

„Hát te mi a szözs vagy?” — kérdi hősünket egy pintyőke a regény első lapjain. A válasz, amelyet az író erre a kérdésre ad csak látszólag bonyolult. Valójában mindössze ennyi: ember, aki minden embernek társa. A sokrétű ember éppen sokrétűsége miatt a közösség elválaszthatatlan része. „Nemcsak én van, hanem mi is” — olvassuk a trilógia zárószavában. — „Még a legegyszerűbb élet is végtelen és végtelen az értéke minden léleknek.”

Čapek tehát — ez az írás summája — egyaránt tiszteli a testvériséget és az egyéniséget, s ez a gondolat igazi humanista, szeretettől átfűtött eszme. Az *Egyszerű élet* a szó valódi értelmében nem cselekményes regény, nincsenek nagy drámai pillanatai, inkább — Gorkijra emlékeztető — miniatűrökből tevődik össze, de megrázó, érdekes könyv, — mi több: lélektani mestermű. Amellett filozófikus hangvétele ellenére sem nehéz olvasmány, s így bizonyára széles körben visszhangra talál majd.

V á m o s i P á l

Alekszander Tvardovszkij

EGYRE MESSZEBB

Európa, 152 old. 12 Ft (Ajánlott)

Néhány hónappal ezelőtt jelent meg a Pravdában ennek az elbeszélő költeménynek egy részlete, amely nagy vissz-

hangot váltott ki a Szovjetunió határain túl is. Tvardovszkij, e mű szerzőjét a magyar olvasóközönség elsősorban az egyszerű orosz katona, Vaszilij Tyorkin vonzó, melegszívű egyéniségének megjelenítése révén ismerte meg. Az Egyre messzebb, a költő e legújabb alkotása izgalmas kísérlet a szovjet valóság lírai felmérésére.

Egy szibériai utazás keretében Tvardovszkij számot vet a múlttal, megidézi az eszményeket, az építés hősi szakaszát, valamint a háború és törvénytíprás retteteteit. Az utóbbival kapcsolatosan az Így volt című fejezet vall történelmi felelősségtudattal, a pszichológiai tényezők elemző mérlegelésével. Önkinzó őszinteség, drámai megrendültség párosul egy-egy finom realizmussal megrajzolt életképpel, amidőn fölleveníti az elpusztult barát emlékét, s azt az időszakot, amikor a „jogtalanság s az igazság kétélű fegyvere” szabályozott sorsot és vetett árnyékot a szívekre.

Ez a költői útinapló és reflexiók gyűjteménye ekként válik a XX. kongresszus énekek énekévé, művészi veretű tanúságtétellé a humanizmus mellett, egyben himnikus szárnyalású köszöntés a hazához és a megpróbáltatásokon diadalmaskodó emberi akaraterőhöz. Patakzó, csobogó líra, a népköltészet forrásából merítő hangvétel, virtuóz verselés jellemzi ezt az alkotást, amely végső soron azzal az érzéssel ajándékozza meg az olvasót, hogy az igazi ügy, az ember társadalmi és erkölcsi felemelkedésének ügye még hibáit is kibírja.

„Ajkamra csordulnak az eskünél forróbb szavak” — írja az erőművek szolgálatára kényszerített Angara folyó partján a költő, aki e művében nemcsak egy távolkeleti útról tudósít, hanem az önlelkében megvívott küzdelem vándorútjáról is. A költemény soraiból egy okos, szerény és bölcs ember szól hozzánk baráti melegséggel. A megújuló szovjet költészet méltán győzelemként tarthatja számon ezt az alkotást. Váci Mihály fordítása híven tolmácsolja a költő mondani-valóját.

V. B.

Morton Thompson

AZ ÉLET ÁRA

Európa, 368 old. 25,50 Ft (Törzsanyag)

A szerző amerikai — és ez már magában véve is érdekes momentum; egy mai amerikai író belemerül a több mint száz év előtti magyar múltba és kultúrtörténelmünk egyik legjellegesebb alakjáról, Semmelweis Ignácról ír.

„Az élet ára” tehát életrajzi regény. Népszerű műfaj, kellemes olvasmány,

rádió-nyelven az ilyesmit dokumentum-játéknak hívják. A szerző fiktív párbeszédekkel dramatizálja hőse életét.

Bár érdekesebbnek véljük a nem-regényesített életrajzot, mert a nagy emberek életében a tények, az adatok a fontosak, nem a lírai módon megoldott, több-kevesebb sikerrel elképzelt részletek, mégis el kell ismernünk, hogy Thompson könyve igazán becsületos munka.

Könyvének azok a részei, amelyeket beleképzelt Semmelweis múltjába — gyermekkori epizódok, a magánélet apróságai — feltűnően „csinánmányok” ugyan, s közhely-stílusban ábrázolja hősenek részvétélét a forradalmi mozgalmakban is, orvosi munkáját, kutatásait, küzdelmeit azonban kitűnően követi nyomon. Itt-ott szinte túlságos élethűséggel, úgyszólván naturalista részletezéssel ír műtéteiről, de mindenestre szemléltető módon vezeti az olvasót a nagy humanista-orvos megjárta úton. Semmelweis a kórházban hiteles. És hiteles annak a hárcnak leírása is, amelyet kortársai, a híres bécsi és más egyetemek professzorai ellen folytat, a kor pusztító betegsége, a gyermekágyi láz leküzdése érdekében.

A könyv végeredményében nagyszerűen agítál az ostoba maradiság ellen és kegyelettel rajzolja meg az anyák megmentőjének alakját.

Szánthó Dénes

Ilfjúsági és gyermekirodalom

Kovai Lőrinc

ÉLETRE — HALÁLRA

Móra, 256 old. 16 Ft (Törzsanyag)

Kovai Lőrinc új műve politikai kalandregény. A cselekmény 1919 tavaszán indul Bécsben, a Tanácsköztársaság magyar követsége ellen indított támadással, az ötszáz millió elrablásával; Pesten folytatódik a Szovjet Ház elleni merénnyel, a ludovikások lázadásával; és a szegedi ellenforradalmi kormány csapataival vívott harcokkal végződik. Ebben a történelmi keretben bonyolítja Kovai hősei sorsát, sajnos, csak a kalandregény színvonalán.

Egysikán elképzelt, szélsőséges jellemeket ábrázol, kikbe nem tud életet lehelni. Az ellenforradalmárok, s a nekik segítő ántánt tisztak pontosan úgy beszélnek és cselekszenek, mintha előbb

alapfokú szemináriumj füzetekből tájékozódtak volna, hogyan illik adott esetben viselkedniök. Hősei, a pozitív mondanivalót hordozó kommunista szereplők (Ebergényi huszárezredes, a Rimóczi-testvérek stb.) pedig papírfigurák, hiányzik egyéniségük, jellemük rajzából az írói invenció, az olvasó képzeletét megmozdító ötlet. Így a regény sem 1919 nagy napjainak légkörét nem tükrözi, sem célját — az ifjúság történelmi példákkal való nevelését — betölteni nem tudja.

Kétségtelen, hogy az izgalmas cselekmény-bonyolítás itt-ott érdekes olvasmánnyá teszi, de főképp a kevésbé igényes olvasók számára. Nemzeti forradalmi múltunk egyik legragyogóbb fejezetéről igazán méltóbb, művészibb műveket érdemel ifjúságunk. Törzsanyag-jelzésével nem értünk egyet.

S. A.

Majthényi Zoltán

KIRÁLYI FÖLDÖNFUTÓ

Móra, 476 old. 28,50 Ft (Törzsanyag)

Vajon miért ad ki a Móra kiadó nem ifjúságnak szóló történelmi regényeket is?! S ha már kiadja, miért ajánlja 14 éven felülieknek, ha legfeljebb 18 éven túl ajánlható? Nem első esetben panaszkodunk ezt, pedig — pedagógusok és pszichológusok gyakori tapasztalata a bizonyosság rá — mennyit árt a kegyetlenségek naturalista leírása a fiatal idegrendszernek és jellemnek.

Majthényi Zoltán könyvének ez a kiuntott belekben, átvágott gégekben, kivágott nyelvekben, akasztott emberekben való tobzódása egyik legnagyobb hibája. Igaz, hogy az ábrázolt kor sem valami barátságos (László és Kálmán király ideje), de ilyenmértvű naturalizmus, az izgalmak ilyen, már az unalomig való hajszolása még akkor is ártana művészi színvonalának, ha nem fiataloknak szánná. „Jó bunyós könyv” — mondanák a fiatalok rá, ha — szerencsére! — az író bonyolult stílusa vissza nem riasztaná őket az olvasástól. Nehéz veretű, érces zengésű, de bonyolult, ide-oda utaló hosszú mondatai miatt csak fejlett irodalmi és nyelvi ismeretekkel élvezhető.

Ez nehezíti meg felhasználását az ismeretterjesztés terén is — ezért elhibázott törzsanyag jelzése — pedig a szerző hatalmas kutatási anyagot sűrít bele, olyan részleteket tár fel az eseményekből, melyeket a legtöbb olvasó nem ismerhet. Hitelét fokozza a krónikák, regós énekek idézése; viszont csökkenti az a beállítás, mintha hősei mind felvilágosult koponyák lennének. A felvilágosult szereplők közt első helyen áll Turda, a

főhős, a Koppány nemzettségéből eredő Árpád ivadék, ki egy mai forradalmár világos látásával veti el mind a törzsi, mind a feudális életformát, csak éppen azt nem tudja, mit is cselekedjék az adott korban. Uralomra tör, hogy népének valami körvonalazatlan boldog állapotot biztosítson, de célját el nem érheti, útja idegen földre, bűjoszásba visz.

A könyv gazdag ismeretanyaga mellett sok költői részletzsépséggel bővelkedik. Az író olykor abbahagyja a véres események halmozását, s lírai hevülettel idézi az árpádkori pannón tájakat. Ezek az erényei teszik méltóvá arra, hogy történelmi érdeklődésű, nyelvi kultúrával rendelkező felnőtt olvasóknak ajánlhassuk.

Bozóky Éva

Tudományos és ismeretterjesztő művek

Orosz Lajos

**A MAGYAR NŐNEVELÉS
ÚTTÖRŐI**

Tankönyvkiadó, 386 old. 28 Ft

A könyv két részből áll: Orosz Lajos 172 lapra terjedő tanulmányából és szövegyűjteményből.

A tanulmány 1777-től, az első Ratio Educationis évtől 1867-ig tekinti át a magyar nevelés kezdeteit és fejlődését. Ez elhanyagolt ága a magyar pedagógia történetnek, noha fontossága szembezőkö, mert a nőnevelő reformtörvények szorosan összefonódtak a magyar nyelv jogaiért, a polgári nemzetiség válságért vívott harccal, továbbá a nőemancipáció küzdelmeivel. Orosz Lajos érdeke éppen az, hogy tárgyát e szélesebb összefüggések keretébe helyezi, nem pusztán iskolai szakkérdéseket taglal, hanem a nemzet élettörténetének fontos mozzanatairól közöl lényeges tudnivalókat.

Az intézményes leánynevelést Mária Terézia pedagógiai rendelkezése tervbe vette ugyan, de biztosítani nem tudta. Megvalósítása néhány kiváló szellem magányos erőfeszítéseire hárult. Ezek közül Orosz Lajos elsőnek Sennovits Mátyást (1763—1823) emeli ki, akinek eperjesi iskolája a magyar középfokú leányoktatás alapvetése volt. A továbbiakban a tanulmány részletesen szól Brunsvik Teréz (1775—1861), Teleki Blanka (1806—1862), Karacs Teréz (1808—1892) és mások nevelési elveiről és gyakorlati munkásságáról, s a nehézsé-

gekről, amelyekkel szembe kellett nézniük. A feudális közfelfogás ugyanis a nőt a házi élet szűk körébe utalta, nem ismerte el jogát a művelődéshez, a nyilvános szerepléshez. Még Széchenyi és író-kortársai (Fáy, Vörösmarty) is csak a hazafiság és az anyanyelv ápolásában látták a nő hivatását. A leghaladóbb nőnevelési programot Karacs Teréz dolgozta ki, s miskolci intézetét társadalmi különbségek nélkül mindenki számára megnyitotta. Teleki Blankánál Pesten nagyobb részt nemesi kisasszonyok tanultak; a nevelés hazafias, sőt forradalmi szellemét a kiváló tanári kar, miandenekelőtt Vasvári Pál biztosította.

A szövegyűjtemény még egyszer végigvezeti az olvasót a küzdelmekben és eredményekben gazdag korszakok; itt maguk a hazai nevelés úttörői — Sennovits Mátyás, Brunsvik Teréz, Takáts Éva, Fáy András, Steinacker Gusztáv, Karacs Teréz, Teleki Blanka, Vahot Imre, Oroszhegyi Józsa, Lövei Klára és Kanya Emilia — szólalnak meg.

Mind a tanulmány, mind a szövegyűjtemény teljes elismerést érdemel; a sikerült könyvet nemcsak a pedagógus szakmabelieknek, hanem általában a történelmi érdeklődésű olvasóközönségnek is figyelmébe ajánljuk.

— 7

**MŰKEDVELÉS —
MŰVELŐDÉS**

Gondolat, 165 old. 12 Ft (Ajánlott)

Ez a kézikönyv elsősorban a művészeti együttesek — szakkörök vezetői számára készült, de a népművelők általában haszonnal forgathatják, mert szerzőinek (a Népművelési Intézet munkatársai) valóban gazdag, sokrétű tapasztalatait öszegezi. A könyv a műkedvelés szakágai (szín- és bábjátás, tánc, ének, képzőművészet, fotó, amatőrfilm) szerint tagozódik és arról tanúskodik, hogy íróik szakmai tájékozottságuk mellett elvi-gyakorlati kérdésekben is igen járatosak.

A témérdek műsorszerkesztési ötlet, munkatervre és munkarendre adott útmutatás, a kivitelezésre vonatkozó tanácsok mintegy esszenciáját adja a szerzők országos felmérő munkájának. A nem sablonnak, hanem szerkesztőnek szánt „receptek” a legjobb csoportok gyakorlata nyomán készültek, gondos válogatással. A szerzők — igen helyesen — arra is kitérnek, hogy a kiemelkedő együttesek munkájából szűrt tapasztalatokat a jó átlaghoz alkalmazzák. A könyvet a témába vágó szakirodalom bibliográfiája, azonkívül ismeretterjesztő jellegű játék-, rövid- és diafilm jegyzék egészíti ki a

függelékben. Ugyanitt kap helyet néhány fontos gyakorlati útmutatás arról, hogy hol és mimódon lehet műsoranyagokat, valamint színjátzó és bábos jelmezeket, kellékeket beszerezni, illetve kölcsönözni.

A könyv egyetlen hibájául az egyes elvi kérdések (belső nevelőmunka, giccs elleni küzdelem) feleslegesen ismétlődő, elméletieskedő taglalását róhatjuk fel. Csaknem minden egyes fejezet bevezetése azonos indítású. Szükségtelennek tűnik minden művészeti ágánál általában kitérni a belső nevelőmunka fontosságára.

Még talán azt jegyezhetnénk meg, hogy az egész kiadvány kissé megkésett. Számos kérdést már megválaszolt a mozgalom gyakorlata, mire e könyv kézbe került.

H. K.

Dala László

A TŰZ ÉS AZ EMBER

Móra, 135 old. 9 Ft (Törzsanyag)

Érdekes, izgalmas történet a tűzé: már évmilliárdokkal ezelőtt világokat formált, földünk is tűz hevítette izzó csillag volt mintegy ötmilliárd évvel ezelőtt. A lassan kihűlő Földön, amely egyre fejlettebb élet lehetőségeit hordta felszínén, néhány százezer évvel ezelőtt új tűzjelenség mutatkozott: parányi fények villantak fel, az őseMBER tüzei lángoltak, adták a fényt, a meleget, elriasztották az állatokat. A tüzek fellángolása igen fontos lépés volt az emberré válás, a fejlődés folyamatában, de ahhoz, hogy az ember meg is tanuljon a tűzzel bánni, újabb évezredek kellettek. A tűz kinccsé, féltett tulajdonná vált. Az őseMBER számára megmagyarázhatatlan keletkezése, sokszor lebírhatalatlan ereje misztikus kört vont köréje. A primitív ember a tűzhányókat a szellemek és istenek otthonainak vélte, tűzisteneket tisztelt és rettegett, s az emberi képzelet egyik legnagyobb hőse Prometheus lett, aki a monda szerint el merete lopni a tüzet az irigy égiektől.

A tudomány azonban beférkőzött a tűz titkaiba. Kutatta, volt-e a tűznek feltalálója, mi módon gerjeszthették mesterségesen elődeink. Igyekezett feltárni azt is, mióta használja az ember, hogyan barátkozott meg vele, hogyan állította szolgálatába? Megállapította azt is, hogy a tűz felhasználása a primitív népek körében a hosszú évezredek alatt szinte mit sem változott, s korunk sok tűzgerjesztési módszere a kőkorszak évezredeit idézi.

A tüzet régen az egyik ősanagnak (elemnek) tartották, később bevonult az

alkimisták sötét műhelyeibe is, de a tűz köré vont sok tudománytalan nézet és babona függönyét végül is a kísérletezni kezdő tudósok tépték össze. Az ő munkásságuk nyomán lett a tűz a mai értelmében segítőnk, „szolgánk”. Megszülettek a gőzgépek, turbinák, és forradalmi átalakulást hoztak életünkbe. Ma már tudjuk, hogy a tűz oxidáció, hogy az égést tápláló oxigén nem fogy el légkörünkben, tudjuk mérni a hőmérsékletet, a hőjelenségek fizikai okait, a hő és az atomok viselkedésének kapcsolatát; ismerjük a láng szerkezetét.

Eddig a könyv, amely a természetismeret tanulói diákok, a kultúrtörténetet kedvelő felnőt olvasók, s a technika iránt érdeklődők számára egyaránt érdekes és hasznos. Történeti érdekességek, népszerű, közérthető tudományos magyarázatok, anekdoták és szellemes illusztrációk teszik élvezetessé; tartalma — más természettudományos vagy technikai könyvekkel együtt — igen alkalmas fejtörők anyagául. Akit e téma Dala László könyve után megfogott, annak ajánljuk Horváth Árpád: A tűzes gép c. kitűnő, technikatörténeti ismeretterjesztő munkáját is, amely szintén a közelmúltban jelent meg.

Csomor Tibor

Donald R. Griffin

HANGOK ÉS VISSZHANGOK

Táncsics, 144 old. 11,50 Ft (Ajánlott)

A hanghullámoknak az élők világában betöltött fontos szerepével foglalkozik a könyv: azzal a kérdéssel, hogy az élő szervezetek miként hasznosítják a hozzájuk érkező hanghullámokat. A denevérek és delfinek a visszaverődő hanghullámok segítségével biztosan tájékozódnak teljes sötétségben is, amint azt számos, a könyvben ismertett kísérlet bebizonyította. Ugyanennek az elvnek alapján a vakok mozgásánál az útjukba eső akadályok észlelésénél is fontos szerepet játszik a visszaverődő hang. Kísérletek folynak olyan készülékek megszerkesztésére, amelyek segítségével — a hangvisszaverődés időtartamának pontos mérésével — a vakok teljes biztonsággal közlekedhetnek.

A visszhang hasznosításának ezenkívül is tág felhasználási területe nyílik. Hanglokátorok és radar-készülékek segítségével szárazföldi, vizalatti és a világűrben mérendő távolságok határozhatók meg a hangvisszaverődés idejének megállapítása alapján. A földrengések alkalmával keletkezett földalatti hullámok beérkezési idejének megfigyelése lehetővé tette, hogy a tudósok többet tudjanak meg Földünk belső összetételéről, mint eddig

bármilyen más eszközzel. A hanghullámok alkalmazása igen elterjedt különböző anyagok — elsősorban fémek és gumi — vizsgálatánál. Tiszta és egynemű anyagnál a hanghullámok egyenletesen és szabályosan haladnak át, az anyagban rejlő rendellenességek azonban eltorzítják az átbocsátott hanghullámokat. Legújabbán élőlények — emberek és állatok — szervezetének vizsgálatánál is alkalmaztak hasonló akusztikai eljárást.

Griffin könyve nemcsak felveti a hangok és visszhangok alkalmazási lehetőségeivel kapcsolatos különböző kérdéseket, hanem részletesen meg is magyarázza az egyes jelenségeket. A könyvben található gazdag ismeretanyag révén mind az ifjú, mind pedig a felnőtt olvasók sokoldalúan tájékozódhatnak a tudományos kutatásnak erről az új, igen érdekes és hasznos területéről. A népszerű, közérthető stílusban írt mű az eddig elért jelentős eredmények bemutatása mellett a jövőben megoldásra váró feladatokat, a még tisztázatlan kérdéseket is ismerteti.

Rubóczky István

ÍRÁSOK A SZOVJET FILMMŰVÉSZETRŐL

Gondolat, 329 old. 23 Ft (Ajánlott)

A filmről — népszerűségéhez képest — kevés könyv jelenik meg. Pedig ennek a „legfontosabb művészetnek” elterjedtsége és hatása szinte napról napra nagyobb. Filmet nézni sokféleképpen lehet. Nézni azonban csak úgy érdemes, ha — lát is közben az ember. És merőben másként látja a celluloidszalagra fényképezett világot, ha megtanították erre.

Ez az új kötet, összegyűjtött tanulmányainak mindegyikével — szóljanak bár elsősorban szakemberekhez vagy a szélesebb közönséghez — szinte észrevétlenül arra tanítja meg az olvasót, hogy miként nézzen és lásson. Ez esetben nagy alkotók esztétikai tanulmányairól, előadásairól, cikkeiről van szó. A szovjet filmművészet klasszikusai: Eizenstein, Pudovkin, Dovzsenko írásai, valamint Lebegyev, Kamenszkij és Zajceva tanulmányai szinte összefüggő, vagy az összefüggéseket legalábbis hangsúlyosan megmutató esztétikát adnak, bár írásaik különböző időpontokban készültek.

A szovjet filmművészet legújabb és világsiker aratott alkotásai a mai körülmények között azokat az eredményeket folytatják, amelyeket a szovjet film nagy alkotói a huszas évek közepétől jó egy évtizeden át elértek. A mai fiatal alkotók szorosan kapcsolódnak az eizensteini és pudovkini hagyományokhoz. S ha el-

olvassuk e kötet anyagát, világosabbá válnak az összefüggések: hogyan lesz egy nagy hagyomány vállalása a továbblépés kiindulópontjává.

Rendkívül érdekes a kötet anyagából Eizenstein mindkét írása, de kivált a „Dickens, Griffith és mi” című. Ebből az tetszik ki, hogy a képszerűség — egyebek között — mennyire dickens-i fogantatású a filmen. Meggyőző, szemléletes példák seregével igazolja ezt. Pudovkin a filmszínész játékaról, e játékmód sajátosságairól ír. Dovzsenko a szó szerepéről szól a játékfilm forgatókönyvében. Kamenszkij tanulmánya a világhírű operatőr, Uruszevszkij művészetét elemzi. Zajceva cikke a szovjet film legújabb törekvéseit foglalja össze.

Érdekes, szinte felfedezés számba menően izgalmas kötet. Egyszerű, szürke címe mögött könnyen befogadható, gazdag esztétikai anyag rejtőzik. Ez a közérthetőség egyik legfőbb érdeme. Lehetővé teszi, hogy minden mozilátogató — elolvasása után — a várható élmények befogadására fogékonyabban üljön be a nézőtérre.

Dalos László

Rádai Ödön

KALANDOK A TENGER MÉLYÉN

Móra, 144 old. 15 Ft (Törzsanyag)

Aki felfedező akar lenni, annak nem kell feltétlenül a térképek egyre fogyó fehér foltjait keresnie, vagy éppen idegen égítések majdani meghódításáról ábrándoznia. A természet a barlangok vagy a sekélyebb vizek mikrokozmoszaiban olyan, szinte kimeríthetetlen területeket nyit a kutatásvágy előtt, melyeknek feltárásához a mindenki számára elérhető anyagi és más eszközök is elegendők.

A békaemberek sportból, munkából, technikai műveletekből és kutatásból ötvöződő tevékenysége néhány éve elég népszerű. A kiadó, felismerve az igényt és érdeklődést a téma iránt, az egyik legismertebb magyar szakembert kérte föl tizenkét éven felülieknek szánt ismeretterjesztő-élményközlő mű írására. Rádai Ödön jól megfelelt feladatának. Bevezetőben sok alapismeretet közvetítve számol be hazai, félig-meddig kezdőként végzett merüléseiről, vízalatti filmfelvételeiről. Ismerteti néhány tapasztalatát, melyeket a még kevésbé járt vízi utakon saját kárán szerzett. Könyve nagyobb része azután Weidinger Máriával közösen szervezett albániai expedíciójáról szól: azokról az érdekességekről, kalandokról, melyekkel a tengeri merülé-

sek során gazdagította ismereteit és élményeit.

Különösen érdekes a könyv — szintén munkatársnőjével közösen készített — képanyaga. A fényképek és ábrák ugyanis nemcsak színesítik a leírtakat, hanem a vizuális úszás, fényképezés, kutatás olyan mozzanatait is feltárják, melyeket szavakkal magyarázni alig lehetne.

Rádai Ödön könyve nyilván tovább növeli az érdeklődést a békaemberek iránt. Kár, hogy a szerző nem tér ki arra, hogyan, milyen keretek között (sportkörben, egyesületben) lehet kitanulni, gyakorolni a könnyűbúvárkodást? Még egy megjegyzés: a könyv címét kissé szerénytelennek érezzük. A békaember a sekélyebb vizeket, partokat járja, mélymerülést nem végezhet. *A tenger mélyén* Piccard professzornak lehetnek kalandjai.

L á z á r I s t v á n

Könyvtári szakirodalom

Gerő Gyula

T Í Z E S Z T E N D Ő . . .

Jegyzetek a Bácsalmási Könyvtár munkájáról

KMK, 69 old. 6 Ft

Sokszor elmondjuk könyvtáros körökben, tanfolyamon, értekezleten, kicsit már közhelynek számít, mégis ide kívánkozik: lehet egy-egy községben garadával jó könyv, lehet pazarul berendezett könyvtárhelyiség, magas községfejlesztési támogatás, egyszerűen meg lehet minden feltétel, még sincs eredményes, tartalmas munka, ha mindehhez nincs lelkes, ötletes, népművelést szerető és értő könyvtáros. Számtalan példa bizonyítja, hogy azonos nagyságú, adottságú és ellátottságú községek sorában mily kiugró, örvendetes eredményt tud elérni egy-egy könyvtár, ha a könyvtáros nemcsak érti, hanem érzi is munkájának jelentőségét, érzi szépségét és képes áldozatokra is.

Mindezt megerősíti Gerő Gyula könyvecskéje, amelyben a szerző a bácsalmási könyvtárban szerzett benyomásait és tapasztalatait foglalja össze. A teljességre nem törekvő, de sok részletet aprólékosan megmutató írás egy része már megjelent cikk formájában *A könyvtáros* 1961. évi 7. és 8. számában. Akkor is nagy érdeklődést váltott ki a téma, járási könyvtárainkban kisebb-nagyobb vitát is. A lap szándéka, hogy sorozat-

ban, a bácsalmásihoz hasonló módon folytatja egyes könyvtárak részletes bemutatását — várákozást keltett.

A szerző félévvel később megint ellátogatott Bácsalmásra és új tapasztalataival egészítette ki korábbi anyagát. A teljes beszámolót csinos köntösben, önálló kiadványként adta ki a KMK. A könyvtár munkaáganként elért eredményeinek, sikeres próbálkozásainak, gazdag módszereinek felsorolását a tanulmányok levonása, országos összehasonlítás, egy-egy jó tanács elmondása, vagy éppen a könyvtárnak kijáró őszi elismerés szakítja meg.

Hatásos, meggyőző és lelkesítő a kép, amit a két látogatás alapján a bácsalmási könyvtárról kapunk. Hasznukra válik a jegyzeteknek, hogy a tárgyilagosságra törekvő előadásmód mögül itt is, ott is kibukkan a könyvtáros-újságíró lelkesedése, öröme, mintha „hőseinek” példája őt is magával ragadná.

A kiadvány legfőbb érdeme, haszna és — úgy gondoljuk — célja is: lelkiismeretet, hivatástudatot ébreszteni; tanítani arra, hogyan lehet szerény keretek között lelkesedéssel, hozzáértéssel színvonalas és korszerű falusi könyvtármunkát végezni. Járási és községi könyvtárainknak sok jogos és indokolt panasza, kérése van a működési feltételek tekintetében, de a bácsalmásiak eredményei igazolják a gyakran feltett kérdések jogosságát is: vajon megtesznek-e a könyvtárak mindent a társadalom igényeinek felkeltésére és kielégítésére? Vajon kihasználjuk-e lehetőségeinket, élünk-e a könyvtári kezdeményezés száz és száz módjával, elég alaposan ismerjük-e azokat stb., stb.?

A nyugtalanító kérdések választ kívánnak és a megválaszolásához gazdag segédeszköz az élenjáró könyvtárak tanulmányozása. A „Tíz esztendő”-t ezért kell népszerűsíteni, „tanítani” és főleg folytatni.

A kiadványt Lipták Pál ízléses illusztrációi színesítik.

T a k á c s M i k l ó s

AZ IDEGEN NEVEK ÉS CÍMEK KIEJTÉSE

Deutsche Bücherei	= Dajcse Büheráj
Rudolf Diesel	= Rudolf Dizel
Faust-könyvek	= Fauszt könyvek
Sinclair Lewis	= Szinkler Luisz
Maria Dabrowska	= Mária Dombrowszka
Karel Capek	= Karel Csapek
Morton Thompson	= Morton Szomzon
Donald R. Griffin	= Donald R. Griffin
Julius Fučík	= Juliusz Fucsik
Alfred de Vigny	= Alfred dö Vinyi
Thomas Stearns Eliot	= Tomasz Sztirnsz Elliot

Bibliográfiák

Jáki László

A MAGYAR NEVELÉSÜGYI FOLYÓIRATOK BIBLIOGRÁFIÁJA 1937—1958.

Országos Pedagógiai Könyvtár, 91 old.

A szóbanforgó bibliográfia megjelenésével most már folyamatos és hiánytalan az áttekintés a magyar nevelésügyi folyóirattermés egésze fölött. 1937-ben jelent meg ugyanis a „Magyar Nevelésügyi Folyóiratok Bibliográfiája 1841—1936” Baranyai Mária és Keleti Adolf összeállításában. Jáki bibliográfiája ennek folytatása 1958-ig. A tárgyalt korszakból 185 folyóiratot dolgozott fel. Közlésük betűrendes. Tárgyuk szerint a legkülönbözőbbek: tanító- és tanáregyesületi közlönyök, család-, gyermekvédelmi és gyógy-pedagógiai lapok, módszertani, népművelési, tájegységi oktatási szakközlönyök, körlevelek, felekezeti oktatási lapok, hivatalos, felső-, közép- és szakoktatási, ifjúsági, kollégiumi, iskolaszövetkezeti és szakszervezeti lapok.

Feltehető a kérdés: nem lehetett volna e 185 lapot inkább valamilyen szakrendben feldolgozni, vagy legalább valamilyen csoportmutatót is illeszteni a könyv végére? A pusztá betűrendi felsorolás ugyanis nem ad megfelelő áttekintést. De nemcsak ez látszik túlságosan mechanikus megoldásnak. Fontosabb elvi szempont az: helyes volt-e egybeolvasztani a Horthy-korszak és a felszabadult Magyarország nevelésügyi folyóiratainak feldolgozását? 1945 olyan korszakok történelmi dátum, mely immár két külön világot választ el; olyan gyökeres politikai, világnézeti, gazdasági és társadalmi változást jelez, hogy az ennek alapján történő szerkezeti felosztás helyesebb lett volna.

A tárgyalt folyóiratok között szerepelnek hosszú életű, jól szerkesztett, ismert és népszerű pedagógiai lapok. Elsősorban e tucatnyi lapnak a magyar közoktatás és köznevelés történetében betöltött, sok szempontból vitatható, de mindenképpen fontos szerepét kell majd a meginduló részfeldolgozásoknak megvizsgálniok, elemezniük és értékelniük. Szerepelnek a gyűjteményben csodabogarak, kuriózumok és kimondottan nacionalista-soviniszta lapok is. Sok a kérészeletű tanügyi kiadvány, a felszabadulás előtti és utáni korszakból egyaránt.

A bibliográfiához névmutató, ezenkívül földrajzi és időrendi címjegyzék is járul.

Utóbbi csak az 1936 után indított lapokat tünteti fel. A névmutatóban pontatlanságok, eltérések is akadnak a mutató és a megfelelő lapszámon található nevek írása között. Például a Budapesti Tanári Egylet Közlönyének szerkesztői között a harmincas évek végén váltakozva említi és összekeveri a ma is élő Fraknóy Józsefet és Fraknoi Vilmost, aki akkor már másfél évtizede meghalt, életében pedig püspök volt és sohasem szerkesztette e lapot. A legnagyobb elismeréssel kell viszont említenünk a bibliográfiához tartozó függelékét. Ebben a szerző igen érdekes, eredeti grafikonokat közöl a folyóiratok számáról, élettartamáról, példányszámáról, megjelenésük gyakoriságáról stb. Teljesen újszerű és gondolatébresztő az a 15 lapnyi befejező elemzés is, mely számos becse adalékot nyújt a korabeli pedagógiai folyóirat-irodalom történetéhez.

dr. Hodinka László

NÉPRAJZI BIBLIOGRÁFIA

Érdemes felhívni a figyelmet arra a kitűnő néprajzi bibliográfiára, melyet Julius Lips *A dolgok eredete* című könyvében (Gondolat, 1962.) talál meg az érdeklődő. A kiadó a nemzetközi néprajzi irodalomnak ezt a bőséges és friss szakmai jegyzékét a mű német eredetijéből vette át, és kiegészítette a fontosabb magyar munkák felsorolásával. A hatvan lapra terjedő bibliográfia a könyv szövegének beosztásához és tudomány-népszerűsítő jellegéhez igazodik, és tizenöt fejezetének megfelelően ugyanannyi részből áll. A csoportosítás tehát a következő: *Otthon és tűzhely* (az ősember és a jelenlegi természeti népek lakásépítő módszerei), *A vadon kozmetikai szalonjában* (a szépítkezés, ruházkodás szokásai), *Az első gép* (vadfogó eszközök), *A föld termékei* (a népi gazdálkodás), *Felhaladás és kézművesség* (ez a legterjedelmesebb rész az ősi mesterségekről szól), *A társasélet örömei* (népi szórakozási alkalmak, szokások), *Utak, hidak, kocsik és hajók* (a szállítástechnika fejlődése), *A kagyló-pénztől a csekk-könyvig* (a természeti népek kereskedése és pénzemei), *A dobtól az újságig* (az ősi írásmódok és egyéb hírközlő eljárások), *Iskolák könyvek nélkül* (avatási szertartások, a gyermekvilág a népeletben), *Az első színpad* (a művészetek az ősi és a népi társadalomban), *A törzstől az államig* (a nemzetségi, törzsi szervezetek kialakulása és felbomlása), *Mágikus erők* (népi babonák, sámánizmus), „Egyszer

volt...” (a népmesekutatás tudományos eredményei), *A holtak birodalma* (temetkezési szokások, túlvilági hiedelmek). A bibliográfia az egyes csoportokon belül közli előbb az idegen nyelvű, majd a hazai szakirodalom — önálló művek és

folyóiratokban megjelent tanulmányok — adatait. A hasznos könyvészeti tájékoztatónak egyetlen szépséghibája, hogy a magyar szakfolyóiratok, sorozatok rövidítéseinek jegyzéke hiányzik belőle.

—cs—

ESEMÉNYNAPTÁR

1883. SZEPTEMBER 5-ÉN (80 ÉVE) HALT MEG I. L. TURGENYEV

Turgenev: Füst. (regény) Új Magyar, 1951. 175 old. —: Egy vadász feljegyzései. Új Magyar, 1953. 329 old. —: Apák és fiúk. (regény) Új Magyar, 1954. 340 old. —: Rugin. Nemesi fészek. A küszöbön. (regények) Új Magyar, 1955. 390 old. —: Törtetlen föld. Tavaszí vizek. Költemények prózában. (novellák) Új Magyar, 1956. 441 old. —: Első szerelem. (elbeszélések) Európa, 1958. 404 old. —: Költemények prózában. Senilia. (novellák) Európa, 1958. 239 old. —: A küszöbön. Apák és fiúk. (regények) Európa, 1962. 376 old. (A világirodalom klasszikusai).

1943. SZEPTEMBER 8-ÁN (20 ÉVE) VÉGEZTÉK KI A NÉMET MEGSZÁLLÓK JULIUS FUCÍK CSEH ÍRÓT

Fucík: Sztálingrádi traktorok. (regény) Ifjúsági, 1951. 103. old. —: Utak és állomások (válogatott cikkek, riportok) Ifjúsági, 1955. 312. old. [Gusta Fučíkova előszavával] —: Üzenet az élőknek. (börtönnapló) Szikra, 1954. 143. old.

1813. SZEPTEMBER 13-ÁN (150 ÉVE) SZÜLETETT EÖTVÖS JÓZSEF

Eötvös József: Összes művei, Révai. 1901–1903. 1–20. köt. —: A falu jegyzője. (regény) Szépirodalmi, 1955. 616. old. —: Válogatott pedagógiai művei. Tankönyvkiadó, 1957. 341. old. —: Magyarország 1514-ben. (regény) Szépirodalmi, 1962. 629. old. Ferenczi Zoltán: —. Magyar Történelmi Társaság, 1903. 304. old. Gyulai Pál: —. Franklin, 1914. 36. old. Sötér István: —. Akadémiai, 1953. 418. old. Turóczy–Trostler József: —. Akadémiai Irodalomtudományi Közlemények, 1954. 5. köt. 1–4. sz. 549–592. old.

1888. SZEPTEMBER 13-ÁN (75 ÉVE) SZÜLETETT TERSÁNSZKY JÓZSI JENŐ

(Bibliográfiáját 1963. szeptemberi számunkban közöljük.)

1913. SZEPTEMBER 15-ÉN (50 ÉVE) HALT MEG VÁMBÉRY ÁRMIN, a HÍRES KELET-KUTATÓ UTAZÓ, NYELVÉSZ ÉS SZAKÍRÓ

Vámbéry Ármin: Közép-ázsiai utazás. Athenaeum, 1873. 488. old. —: Keleti életképek. Athenaeum, 1876. 416. old. —: A magyarok eredete. Tudományos Akadémia, 1882. 705. old. —: Küzdelmeim. Franklin, 1905. 516. old. —: A magyarság bölcsőjénél. Athenaeum, 1914. 223. old.

1863. SZEPTEMBER 17-ÉN (100 ÉVE) HALT MEG ALFRED DE VIGNY, A FRANCIA ROMANTIKA EGYIK LEGNAGYOBB KÖLTŐJE

De Vigny: Laurette. Terra, 1960. 81. old. (Kétnyelvű könyvtár)

1863. SZEPTEMBER 20-ÁN (100 ÉVE) HALT MEG JAKOB GRIMM FILOLÓGUS, NÉPMESEGYŰJTŐ. A BÉKE VILÁGTANÁCS KIJELÖLT EMLÉKÉVFORDULÓJA

J. és W. Grimm: Legszebb mesék. Ifjúsági, 1955. 293. old. —: Ligetszépe. (mesék) Európa, 1959. 176. old. —: Német népmesék. Európa, 1959. 176. old.

1888. SZEPTEMBER 26-ÁN (75 ÉVE) SZÜLETETT THOMAS STEARNS ELIOT, AMERIKAI SZÁRMAZÁSÚ NOBEL-DÍJAS ANGOL KÖLTŐ

SZEPTEMBER 29. A MAGYAR NÉPHADSEREG NAPJA (AZ 1848-AS PÁKOZDI CSATA EMLÉKÉRE)

1913. SZEPTEMBER 29-ÉN (50 ÉVE) HALT MEG RUDOLF DIESEL NÉMET GÉPÉSZMÉRNÖK ÉS FELTALÁLÓ

(Lásd még: „Segédanyag a III. negyedév fontosabb eseményeihez” című KMK kiadványt is.)

AZ ÉVSZÁZAD IRODALMÁBÓL címmel ajánló bibliográfiát adott ki a Szekszárdi Megyei Könyvtár. A mintegy 1600 címet felsoroló munka a könyvtár 20 tablós, nagy vándorkiállításának kiegészítésére készült. Kár, hogy az ezt megmagyarázó előszó kimaradt a kiadványból. (u)

*

ALAPFOKÚ SZAKVIZSGÁK voltak a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózatban. Az elmúlt években 169 dolgozó szerezte meg az alapfokú szakképzettséget igazoló bizonyítványt a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában. Ez évben az előadások, egyéni és csoportos konzultációk után Budapesten 22, Miskolcon 14 tanszéki dolgozó és a központ néhány munkatársa vizsgázott, s átlageredményük 4,3 volt. A szakképzés sikerének könyvelhető el az a rendkívüli érdeklődés, amely a könyvtárosi munka iránt megnyilvánult, és amelynek eredményeképpen a vizsgát tett dolgozók több, mint egyharmada elhatározta, hogy tovább tanul és jelentkezik a középfokú könyvtárosi szakképzésre. (M. L.)

AZ EÖTVÖS LORÁND Tudományegyetem történetének bibliográfiája, amely a Budapesti Egyetemi Könyvtár kiadványsorozatának 19. köteteként jelent meg, az egyetemre vonatkozó legfontosabb forrásanyagról nyújt tájékoztatást. Az anyaggyűjtés során a teljesség igényével dolgozták fel az 1945. után megjelent könyv- és folyóiratanyagot, az 1945. előtti anyagból pedig a fontosabb műveket és cikkeket vették fel. Feldolgozták az Egyetemi Könyvtár kéziratárának ilyen jellegű legfontosabb anyagát is. A mintegy 1400 címet tartalmazó bibliográfiát Déri Miklósné állította össze. (u)

Hírek

KÖVETÉSRE MÉLTÓ újítást vezettek be a budapesti Egyetemi Könyvtárban. A könyvújdontságok színes borítóit nem dobják el, hanem hozzákötetik a könyvhöz. Ezzel egyrészt művészi értékeket becsülnék meg (hiszen sok könyvborító neves művésznek kitűnő munkája), másrészt a könyveket a maguk eredeti mivoltában adják az olvasó kezébe, amire annyival is inkább szükség van, mert a borítólapokra nyomtatott szöveg nem ritkán fontos tudnivalókat tartalmaz a könyvről vagy szerzőjéről (olykor az író fényképét vagy nyilatkozatát is). Jó volna, ha az Egyetemi Könyvtár példáját mások is követnék. (L.)

*

KÖNYVTÁRI ESTÉK rendszerét vezette be az Orvostudományi Egyetem könyvtára. Az esteken neves professzorok és szakemberek tájékoztatják az érdeklődő hallgatókat az orvostudomány egyes kérdéseiről. A könyvtári előadássorozatot ősszel újra kezdik, és havonta tartanak összejövetelt.

INDIA Bibliográfiai Központja 1957 óta rendszeresen megjelenteti az Indiai Nemzeti Bibliográfia füzetait. E nagyszabású könyvészeti sorozat — az első a hatalmas ország történetében — angolul, továbbá tizenkét indiai nyelven közli, latin betűkkel, az indiai publikációk jegyzékét, köztük az összes kormányrendeletet, a szövetségi államok és a fontosabb igazgatási szervek hivatalos rendelkezéseit. (L.)

RÖPLAPBIBLIOGRÁFIA sorozatot adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A sikerült ajánló bibliográfiák tárgyköre változatos: Szeressétek a könyvet, a tudás forrását...; Születő legendák földjén... (Barangolás az épülő kommunizmus országában); Csillagnézők (Könyvek a csillagászat óriásairól); A kéregcsónaktól az űrhajóig (Fejezetek a közlekedés történetéből); Barangolás atomországban; Földalatti ösvényeken... (Könyvek a barlangok érdekes világáról); Madrid határán... (ajánló könyvjegyzék a spanyol szabadságharc 25. évfordulójára. Egy-egy bibliográfia 15 címet tartalmaz. A rövidített címléírást kitűnő annotációk egészítik ki. (u)

*

A BOLGÁR IDŐSZAKI SAJTÓ 1844—1944. I. köt. címmel folyóiratrepertóriumot adott ki a Bolgár Bibliográfiai Intézet. Az A—M. betűket felölelő kötet 3958 újságot, folyóiratot regisztrál; a teljes repertórium pedig összesen 9000 periodikát fog tartalmazni. A címleírásokat annotációk egészítik ki. (B.)

*

KOMLÓN a városi könyvtári feladatot is betöltő szakszervezeti könyvtárnak sem elhelyezése, sem anyagi támogatása nem tart lépést az igények fejlődésével. Ez a fontos intézmény alig található meg a művelődési ház különböző próbatermei, szakkörei és klubszobái között. Külön felirat sem jelzi létét. A 45 művelődési alkalmazott közül 2 könyvtáros és egy négyórás munkaerő látja el a könyvtári munkát. Munkájuk továbbfejlesztése céljából szívesen mennének más könyvtárak munkáját tanulmányozni. De tapasztalataiserére pénz hiányában nincs módjuk.